

CEZA HUKUKUNUN TANIMI ve HUKUK DÜZENİ İÇİNDEKİ YERİ

Ceza Hukukunun Tanımı Hukuk, toplumsal yaşamın tesisini ve devamını zorlayıcı yaptırımlarla teminat altına alan ve bağlayıcı özellik taşıyan kuralların bütünüdür. Hukuk kuralları, içeriğine ve işleyişine göre kamu hukuku ve özel hukuk kuralları şeklinde ikiye ayrılır. Ceza hukuku, kamu hukukunun alt dalları içerisinde yer almaktadır. Çünkü ceza hukukunun konusunu kısaca suç teşkil eden eylemler ve bunlara uygulanacak müeyyideler oluşturur. Ceza hukuku, suç olarak adlandırılan hukuka aykırı eylemlerin, yani devletçe yapılması veya yapılmaması ceza tehdidi ile buyrulan eylemlerin neler olduğunu ve bu eylemler karşılığında suçu işleyen faile uygulanacak yaptırımların tür ve içeriğini tespit eden hukuk kurallarının bütününe verilen addır. Türk Ceza Hukukunun Tarihsel Gelişimi Tanzimat öncesi dönemde, İslam Ceza Hukuku kurallarının yanı sıra kanunname adı verilen padişah fermanları ceza hukukunun kaynağını oluşturmuştur.

Tanzimat Fermanı'nın ilanından sonra 1840 tarihli Ceza Kanunname-i Hümayunu, 1851 tarihli Kanun-i Cedit ve 1858 tarihli Ceza Kanunname-i Hümayunu kabul edilmiştir. Cumhuriyet'in ilanından sonra ise laik hukuk sistemi oluşturmaya yönelik çabalara girişilmiştir. Bu amaçla 1 Mart 1926 tarihinde 765 sayılı Türk Ceza Kanunu kabul edilmiştir. 1940 yılından itibaren yeni bir ceza kanunu hazırlanması yolundaki çabaların neticesinde 26 Eylül 2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu adıyla 1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Ülkemizde hâlen 5237 sayılı TCK yürürlükte. Ceza Hukukunun Amacı ve Fonksiyonu Ceza hukukunun amacı, en kısa ifadesiyle toplumsal düzeni sağlayarak bireysel özgürlükleri ve hukuki değerleri korumak ve güvence altına almaktır. Ceza hukuku, esas olarak bireyleri suç işlemekten alıkoymaya yönelik hukuk kurallarıdır. Bu önleme amacı, genel ve özel önleme şeklinde belirir.

Ceza hukukunun görevi ise toplumsal barışın sağlanmasıdır. Ceza Hukukunun Bölümleri Ceza hukuku; maddi ceza hukuku, ceza muhakemesi hukuku ve ceza infaz hukuku olmak üzere üç alt bölüme ayrılmaktadır. Maddi ceza hukuku da ceza hukuku genel hükümler (ceza genel hukuku) ve ceza hukuku özel hükümler (ceza özel hukuku) olarak ikiye ayrılır. Ceza muhakemesi hukukuna, şekli ceza hukuku da denilmektedir. Ceza Hukukunun Temel Kavramları Modern ceza hukukunun temel kavramları suç, ceza ve güvenlik tedbirleridir. Şekli anlamda suç, pozitif hukukta ceza yasalarının suç olarak düzenlediği fiilleri ifade etmektedir. Maddi anlamda suç ise hukuksal varlık veya menfaatleri ihlale yönelik her türlü beşeri harekettir. Hukukumuzda suç karşılığında uygulanacak cezalar, TCK m. 45 gereğince hapis ve adli para cezasıdır. Hapis cezaları da ağırlaştırılmış müebbet, müebbet ve süreli hapis cezası olarak üçe ayrılır.

Türk hukukunda suç vesilesiyle uygulanacak güvenlik tedbirleri, TCK m. 53-60 uyarınca; belli hakları kullanmaktan yoksun bırakılma, eşya müsadere, kazanç müsadere, çocuklara özgü güvenlik tedbirleri, akıl hastalarına özgü güvenlik tedbirleri, suçta tekerrür ve özel tehlikeli suçlular, sınır dışı edilme ve tüzel kişiler hakkında güvenlik tedbirleri olarak sıralanmaktadır. Suç, özel hukuktaki haksız fiil ile idare hukukundaki kabahatlerden bazı özellikleriyle ayrılmaktadır. Örneğin zarar olmadan haksız fiil olmaz. Ancak tehlike suçlarında olduğu gibi, zarar olmadan da suç söz konusu olabilir. Aynı şekilde suçun oluşması kural olarak kastın varlığına bağlıdır, taksirin cezalandırılması için kanunda açık hüküm bulunmalıdır. Buna karşılık kabahatler aksine hüküm yoksa kasten veya taksirle işlenebilir.

CEZA HUKUKUNUN KAYNAKLARI

Ceza hukukunun kaynakları, doğrudan ve dolaylı kaynaklar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Ceza hukukunun doğrudan kaynakları, ceza davasında mahkeme tarafından doğrudan uygulanabilen ve bağlayıcı etkisi olan kaynakları ifade eder. Doğrudan kaynaklar öncelikle Anayasa ve kanunlardır. Anayasa'mızın 38. maddesinde suç ve cezalara ilişkin temel esaslar düzenlenmektedir. Ceza kanunları içerisinde ise Türk Ceza Kanunu, suç ve cezalar açısından ayrı bir öneme sahiptir. Ceza hukukunun dolaylı kaynakları ise, ceza davasında doğrudan uygulanamamakla birlikte, doğrudan kaynakların yorumlanmasında yol gösterici olan ve bağlayıcı niteliği bulunmayan kaynakları ifade eder. Dolaylı kaynaklar arasında mahkeme içtihatları ile bilimsel eserler yer alır. Hukuk sistemimizde bir ilk derece mahkemesinin veya Yargıtayın vermiş olduğu karar bir başka mahkemeyi bağlamaz. Bunun istisnası, bağlayıcı nitelikte olan Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararlarıdır.

CEZA HUKUKU KURALLARININ YORUMU

Ceza hukukunda niteliği bakımından yorum yöntemleri; sözel, sistematik, tarihsel ve amaçsal yorum olmak üzere dört ayrımda incelenmektedir. Amaçsal yorum kendi içinde subjektif ve objektif yorum

olarak ikiye ayrılır. Ceza hukukunda yorumu yapan organa göre yorum çeşitleri ise yasama, yargı ve doktrin yorumu olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Ceza hukukunda niteliğine göre yorum çeşitleri ise daraltıcı, genişletici ve düzeltici yorum olmak üzere üçe ayrılmaktadır.

CEZA HUKUKU DİĞER HUKUK DALLARI ve DİSİPLİNLERLE İLİŞKİSİ

Anayasa Hukuku Anayasanın yapısı ülkelerin ceza kanunları üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Ceza kanunları, ülkede geçerli olan anayasal hükümlere uygun olmak durumundadır. Aynı şekilde bir ülkenin suç ve ceza politikasına dair genel prensipler de anayasadan kaynaklanır. Örneğin ülkemizde 1982 Anayasası'nın 38. maddesinde suç ve cezaların kanuniliği ilkesi, ceza sorumluluğunun şahsiliği ilkesi gibi ilkelere yer verilmiştir. Devletler Hukuku TCK'da yer verilen bazı kavramların anlamları, devletler hukukundan yararlanılarak tespit edilmektedir. Örneğin "düşman devlet" veya "misilleme" kavramları bu şekildedir.

Suçluların iadesi ve adli yardımlaşma gibi kurumlar da ceza hukuku ile devletler hukukunun ortak alanlarıdır. İdare Hukuku Ceza hukuku kuralları yürütme görevinin etkin işleyişini sağlamak için kamu düzenine karşı işlenen birtakım fiilleri suç olarak düzenler. Ayrıca failinin kamu görevlisi olduğu bazı fiilleri cezai yaptırıma bağlar. Ceza idari ve cezai yaptırımlar da birbiriyle ilişkilidir. Ceza Muhakemesi Hukuku Ceza muhakemesi hukuku, ceza hukuku kurallarını uygulamak suretiyle, maddi gerçeği ortaya çıkarmaya hizmet eder. İşlenen bir fiilin suç olup olmadığı ceza hukukunun, suç olarak nitelendirilen bir fiilin soruşturma ve kovuşturmasının nasıl yapılacağı ise ceza muhakemesinin konusudur. Ülkemizde ceza muhakemesi hukukuna ilişkin temel kaynak 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'dur. İnfaz Hukuku İnfaz hukuku, hükmedilen hapis veya adli para cezasının ya da güvenlik tedbirlerinin uygulanma aşaması ile ilgilidir.

Ülkemizde infaz hukukuna dair temel kanun, 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'dur. Medeni Hukuk ve Borçlar Hukuku Medeni hukuk ve borçlar hukukundaki hukuka aykırılık kavramı ile ceza hukukundaki aynıdır. Ayrıca TCK kapsamında suç olarak değerlendirilen fiiller, Borçlar Kanunu bakımından haksız fiil niteliği taşır. Kriminoloji Ceza hukuku kuralları tespit edilirken toplumda insanları suça iten nedenler araştırılmak suretiyle kriminoloji biliminin verilerinden faydalanılır. Kriminalistik İşlendiği iddia edilen suçun gerçekten işlenip işlenmediğini ortaya koymak bakımından kriminalistik verilerine başvurmak gerekir. Viktimoloji Mağdur bilimi olarak da adlandırılan viktimoloji, suçun işlenmesinde mağdurun rolünü bilimsel yöntemlerle açıklamaya çalışan bilim dalıdır. Adli Tıp Adli tıp; suçun mağdur üzerindeki etkilerini, suçun gerçekleşme biçimini, suçun failini ve sorumluluğun türünü saptamak açısından ceza hukukuna yardımcı olur.

CEZA HUKUKUNA ve SUÇ POLİTİKASINA EGEMEN OLAN TEMEL İLKELER

Ceza hukukuna ve devletin suç politikasına hâkim olan prensipler; "hukuk devleti ilkesi", "hümanizm ilkesi", "kusur ilkesi", "kanunilik ilkesi", "şahsilik ilkesi", "adalet ve kanun önünde eşitlik ilkesi" ile "orantılılık ilkesi" biçiminde sıralanabilir. Hukuk Devleti İlkesi Hukuk devleti; temel hak ve hürriyetlerin anayasal ve yasal teminat altına alındığı, yönetilenler kadar yönetenlerin de hukuk kurallarıyla bağlı olduğu devlet yapılanmasını ifade eder. Hukuk devleti, Türkiye Cumhuriyeti'nin değişmez niteliklerinden biridir. Ceza yasalarının uygulanması bakımından sıradan vatandaşlar ile yasama, yürütme veya yargı yetkisini elinde bulunduranlar arasında hiçbir fark gözetilmemelidir. Hümanizm İlkesi İnsanilik ilkesi de denilen hümanizm ilkesi, ceza hukukunda suçlunun yeniden sosyalleşmesi sağlanarak topluma yararlı bir birey hâline getirilmesini ifade eder. "Sosyalleştirme" ve "bireyselleştirme", hümanizm ilkesinin uzantılarıdır. Ölüm ve genel müsadere cezası ile işkence yasağı, hümanizm ilkesinin neticeleridir. Kusur İlkesi Failin fiilinden ötürü kınanabilirliğinin bulunması hâlinde ona yaptırım uygulanmasının mümkün olmasına kusur ilkesi adı verilir. "Kusursuz suç ve ceza olmaz. (Nulla poena sine culpa)" olarak özetlenen kusur ilkesi, modern ceza hukukunda failin ancak kusuru varsa işlediği fiilden sorumlu tutulmasını ifade eder. Kanunilik İlkesi Ceza hukukunun güvence fonksiyonunu icra eden kanunilik ilkesi, kanunda açıkça gösterilmeyen bir fiilin suç oluşturmamasını ve suç oluşturan fiile kanunda düzenlenen cezadan başka bir ceza verilememesini ifade eder. Dolayısıyla suçta ve cezada kanunilik ilkesi, "Kanunsuz suç olmaz. (Nullum crimen sine lege)" ve "Kanunsuz ceza olmaz. (Nulla poena sine lege)" ilkelerinin birleşiminden meydana gelir. Kanunilik ilkesinin "Suçlunun Magna Chartası" olarak da adlandırılan alt ilkeleri, sırasıyla "belirlilik ilkesi", "örf ve âdet hukukuyla suç ve ceza yaratılması yasağı", "kıyas yasağı", "idarenin düzenleyici işlemleriyle suç ve ceza yaratılması yasağı" ile "geçmişe yürüme yasağı" olmak üzere beşe ayrılmaktadır. Belirlilik ilkesi Suç teşkil eden hareketlerin ve bunların karşılığında öngörülen yaptırımların herkesin anlayabileceği açıklık ve belirginlikte olması gerekir. Bu belirleme, yasa koyucu tarafından bir kanunla yapılmalıdır. Örf ve adet hukukuyla suç ve ceza yaratılmaması ilkesi Ceza hukukunda yaptırımların ağırlığının bir sonucu olarak hukuki güvenliğin ön planda tutulması gerekir. Hukuki güvenlik ise suç ve cezaların yazılı kanuni düzenlemelere tabi olmasını gerektirir. Bu nedenle ceza hukukunun doğrudan kaynağı olmayan örf ve âdete dayanılarak suç ve ceza konulamaz, cezanın miktarı değiştirilemez. Kıyas Yasağı Hukuk kurallarında açıkça düzenlenen bir duruma ilişkin hükmün herhangi bir hukuk kuralında düzenlenmeyen bir başka duruma

benzetilerek uygulanmasına “kıyas (analoji veya benzetme)” adı verilir.

Ceza hukukunda bir fiil, ancak kanunda açıkça yer alıyorsa cezalandırılır. Aksi hâlde işlenen fiil, bir suça benzese bile suçun unsurlarının tamamını taşııyorsa cezalandırılmaz. Bu duruma “kıyas yasağı” denilmektedir. İdarenin düzenleyici işlemleriyle suç ve ceza yaratılmaması ilkesi İdare hukuku kuralları ile bir fiilin suç olup olmadığı ve hangi cezaya tabi olacağı tespit edilemeyeceği gibi, suçun unsurlarının mevcudiyeti konusunda da idareye yetki tanınmaz. Bu nedenle doktrinde “açık ceza normu”, hukuk devleti ilkesi ile kanunilik ilkesine aykırılık teşkil eder. Geçmişe Yürüme Yasağı Geçmişe yönelik uygulanacak bir ceza kanunu veya ceza normunun ihdası mümkün değildir. Bunun tek istisnası, kabul edilen kanunun failin lehine olmasıdır. Yani failin suçu işlediği tarihte yürürlükte bulunan kanun ile sonradan yürürlüğe giren kanun hükümleri birbiriyle çelişmekte ise ve suçun işlendiği tarihten sonra yürürlüğe giren kanun failin lehine ise sonraki kanun uygulanır. Aksi hâlde, yani sonraki kanun failin aleyhine ise geçmişe yürütülerek uygulanamaz. Şahsilik İlkesi Ceza hukukunda kusur sorumluluğu, aynı zamanda bir kimsenin kusurundan bir başkasının sorumlu tutulmaması sonucunu doğurmaktadır. TCK m. 20/1 gereğince, “Ceza sorumluluğu şahsidir. Kimse başkasının fiilinden dolayı sorumlu tutulamaz.” Adalet ve Kanun Önünde Eşitlik İlkesi Hukuk devleti olmanın bir gereği olarak suç işleyen fail, her kim olursa olsun, yargı makamları karşısında diğer insanlar gibi hesap verebilmelidir. Orantılılık İlkesi Suç ve cezanın orantılılığı ilkesi, ceza hukukunda adalet ilkesinden kaynaklanan doğal bir sonuçtur. Bu ilke gereğince ağır fiile, ağır yaptırım; hafif fiile, hafif yaptırım uygulanması şarttır.

UZUN ÖZET TÜRK CEZA KANUNU'NUN ZAMAN, YER ve KİŞİ BAKIMINDAN UYGULANMA ALANI ve SUÇLULARIN GERİ VERİLMESİ (TCK M. 7-19)

TCK'nın uygulanma alanı genel olarak zaman, yer ve kişi bakımından uygulanma olarak incelenmektedir. Bu uygulama alanlarının belirlenmesi, gerek iç hukuk gerekse uluslararası hukuk bakımından suçluların cezasız kalmaması yönünden önemlidir.

CEZA HUKUKU KURALLARININ ZAMAN BAKIMINDAN UYGULANMASI

Türk Ceza Kanunu'nun zaman bakımından uygulanması açısından, fiilin işlendiği zaman yürürlükte bulunan kuralın uygulanması ilkesi ve geriye yürüme yasağı geçerlidir. Ancak bu kuralın istisnası, failin lehine olan kanunun geçmişe uygulanmasıdır. Ceza muhakemesi hukuku kuralları ile infaz rejimine ilişkin kurallar bakımından ise derhâl uygulama ilkesi geçerlidir. Derhâl uygulama ilkesine göre; ilgililerin lehine veya aleyhine olduğuna bakılmaksızın yürürlüğe giren bir kural tamamlanmamış her türlü işleme uygulanır. Geriye Yürüme Yasağı Kural olarak bir kanun, yürürlüğe girmesinden önceki suçlara uygulanmaz. Ancak bunun istisnası, TCK m. 7'de belirtildiği üzere failin lehine olan kanunun geçmişe yürütülmesidir.

Derhâl Uygulama İlkesi Derhâl uygulama ilkesi, yürürlüğe giren kanunun, yürürlüğe girdiği tarihten sonraki tüm suçlara uygulanmasıdır. Bu ilke özellikle ceza muhakemesi hukukuna ilişkin kanunlar, ceza infaz kanunları ve geçici ve süreli ceza kanunları ile güvenlik tedbirlerine ilişkin kurallarda etki gösterir. Ceza muhakemesi hukuku kuralları, failin lehine de olsa geçmişe yürümez. Ceza infaz kanunları da failin lehine olup olmadığına bakılmaksızın derhâl uygulanır. TCK m. 7/4'e göre geçici ve süreli ceza kanunlarının, yürürlükte buldukları süre içinde işlenmiş olan suçlar hakkında uygulanmasına devam edilir. Güvenlik tedbirlerine ilişkin kanunlar da failin lehine veya aleyhine olduğuna bakılmaksızın derhâl uygulanmalıdır.

CEZA KANUNLARININ YER BAKIMINDAN UYGULANMASI

Devletler, kendi ülkelerinde ve ülkeleri dışında işlenen suçların hangi şartlarla kendi kanunlarına göre yargılanacağını ceza kanunlarıyla belirlemektedir. Ceza kanunlarında düzenlenmiş olan suçlar her zaman o ülke vatandaşları tarafından işlenmeyeceği gibi her zaman o ülkede de işlenmezler. Ceza kanunlarının yer bakımından uygulanmasına ilişkin dört temel ilke kabul edilmiştir. Bunlar: Mülkilik/Ülkesellik İlkesi Mülkilik ilkesi, bir suçun kim tarafından işlendiğine bakılmaksızın işlendiği ülkede yargılanmasını ifade etmektedir. Bu ilkenin uygulanmasında failin ve mağdurun vatandaşlığı dikkate alınmamakta, suçun işlendiği yer esas alınmaktadır. Şahsilik/Kişisellik İlkesi Bu ilkeye göre; suçun işlendiği yere bakılmaksızın ilgili devletin ceza kanunu, vatandaşını takip etmektedir. Bir vatandaş, yabancı ülkede suç işlerse kendi ülkesinde cezalandırılabilir gibi, yabancı ülkede suça maruz kalmış bir vatandaşa karşı suç işleyen yabancı fail de vatandaşın tabii olduğu ülkede cezalandırılabilir. Buna göre, ilkenin faile göre ve mağdura göre şahsilik şeklinde iki görünümü ortaya çıkmaktadır.

Koruma/Gerçeklik İlkesi Devletlerin nerede ve kim tarafından işlendiğine bakılmaksızın kendi yüksek çıkarlarını ihlal eden ve tehlikeye düşüren fiilleri cezalandırması yetkisi, koruma ilkesinin sonucudur. Devletlerin iç ve dış güvenliğine, varlığına ve bütünlüğüne karşı işlenen suçlar, suçun işlendiği yer ve failin vatandaşlığından bağımsız olarak o devlet tarafından yargılanır. Evrensellik/Adalet İlkesi Bu ilkeye göre suç kime karşı işlenirse işlensin, fail hangi devlet vatandaşı olursa olsun işlendiği zaman, bu suç hakkında faili elinde bulunduran devlet, kendi ceza kanununu uygulayacaktır. Bu ilke, cezalandırmanın evrenselliğine dayanmakta ve insanlığın tamamına karşı işlenmiş sayılabilecek bir suçun cezalandırılması için, mülkilik, şahsilik ve koruma ilkelerine göre faili yargılama yetkisi bulunmayan bir devletin, adaletin sağlanması için suçluyu yargılamasına dayanmaktadır.

CEZA KANUNLARININ KİŞİ BAKIMINDAN UYGULANMASI

Ceza kanunlarının kişi bakımından uygulanmasında, bu kanun hükümlerini ihlal eden herkese herhangi bir ayırım yapılmaksızın uygulanması ilkesi geçerlidir. Kişiler, aralarında birbirlerine karşı işleyecekleri suçlar nedeniyle ceza kanunlarının kendilerine uygulanamayacağı yönünde bir anlaşma yapamazlar. Buna ceza kurallarının mecburiliği prensibi adı verilmektedir. Ceza kanunlarının herkese ayırım yapılmaksızın uygulanması ilkesine 4 istisna getirilmiştir. Bu kişiler; cumhurbaşkanı, milletvekilleri, diplomasi ajanları ve asker kişilerdir. Cumhurbaşkanı Anayasa'nın 6771 sayılı Kanun'la değiştirilen 105. maddesi düzenlemesinde ise cumhurbaşkanının sorumsuzluğu kaldırılmıştır. Buna göre, artık cumhurbaşkanı işlediği herhangi bir suç nedeniyle sorumlu tutulabilecektir. Ancak

cumhurbaşkanının işlediği iddia edilen bir suçtan dolayı hakkında soruşturma yapılabilmesi için, TBMM Genel Kurulu'nun kararı gereklidir.

TBMM Genel Kurulu kararı olmadan hakkında soruşturma başlatılamaz. Milletvekilleri Yasama sorumsuzluğuna sahip kişiler, oy ve sözlerinden, ileri sürdükleri düşüncelerinden hiçbir şekilde ve hiçbir zaman sorumlu tutulamazlar. Milletvekilleri görevleri sona ermiş olsa bile belirtilen oylarından, sözlerinden ve düşüncelerinden sorumlu tutulamazlar. Yasama dokunulmazlığı ise geçici bir dokunulmazlıktır. Burada esas olan kovuşturma yasağıdır. Bu dokunulmazlığın amacı, milletvekilinin görevini sürekli bir şekilde yapabilmesidir.

Diplomasi Ajanları Diplomasi dokunulmazlığı; ilk kez 1815 tarihli Viyana Kongresi ile kabul edilen, bu dokunulmazlıktan yararlanan kişilerin yabancı ülkede buldukları sırada yargılanmamalarına yönelik bir dokunulmazlıktır. Dokunulmazlık devamlıdır ve dokunulmazlıktan kişisel olarak vazgeçmek mümkün değildir. Asker Kişiler Türkiye'nin de üye olduğu NATO Sözleşmesi gereğince, NATO'ya üye olan ülkelerin silahlı kuvvetlerinin mensuplarının yabancı ülke topraklarında buldukları sırada işledikleri suçlardan dolayı, NATO Sözleşmesi'ne taraf devletler arasında imzalanan Kuvvetlerin Statüsüne Dair Sözleşme gereğince kısmi yargılama bağıışıklıkları bulunmaktadır. Bu anlamda bu kişiler, mutlak bir dokunulmazlığa sahip değildir. Diplomasi dokunulmazlığına benzer şekilde kısmi bir yargılama bağıışıklıkları bulunduğu söylenebilir.

SUÇLULARIN İADESİ

İade, bir devlet ülkesinde bulunan kişinin; başka bir devlet ülkesinde işlemiş bulunduğu bir suçtan dolayı şüpheli veya sanık olması hâlinde, hakkında soruşturma ve kovuşturma işlemlerinin yapılması amacıyla; hükümlü olması halinde ise hakkında hükmolunan cezanın infazı amacıyla, yetkili diğer bir devlete, müracaatı üzerine teslim edilmesidir. İade, ceza hukuku alanında devletler arası yardımlaşma şekillerindedir. İade kapsamına sadece suçlular (hükümlüler) girmemekte, aynı zamanda, haklarında henüz mahkûmiyet kararı verilmemiş olan “şüpheli ve sanıklar” da iade konusu olabilmektedir. İade talebi üzerine iade edilen kişinin iade edildiği ülkede, ancak iade kararına dayanak oluşturan suç veya suçlardan dolayı yargılanabilmesi veya hangi cezadan mahkûm olduysa o cezanın infaz edilmesine, iadede özellik (hususilik) kuralı denmektedir. Bu kural ile güdülen amaç, kişinin iade edildiği devlette haklarının korunmasıdır.

SUÇ ve GENEL TEORİSİ

Hukukun konusu insan davranışlardır. Bir insan davranışı (fiil) ise ya hukuka uygun ya da hukuka aykırı bir davranıştır. Hukuka uygun insan davranışları, herhangi bir sorumluluğa yol açmadığından, hukukun dolayısıyla ceza hukukunun ilgi alanına girmez. Hukuk, hukuka aykırı insan davranışlarıyla ilgilenir. Suçun Diğer Hukuka Aykırı Fiillerden Ayrılması Ceza hukukunda failin hukuksal sorumluluğunun dayanağı kendi iradi fiilidir. Bu nedenle suçun oluşumu açısından önem arz eden, failin şahsı değil, fiilidir. Ceza hukukunu ilgilendiren fiiller, kanuni tipe uygun, hukuka aykırı iradi insan fiilleridir. Dolayısıyla ceza hukuku her türlü hukuka aykırı fiille değil, kanunilik ilkesi gereğince kanun koyucu tarafından önceden suç olarak tanımlanmış hukuka aykırı fiillerle ilgilenir. Suç – Haksız Fiil Ayrımı Genel Olarak Haksız Fiil Özel hukuk anlamında haksız fiil, bir kimsenin neticesinde bir zarara sebebiyet veren hukuka aykırı ve kusurlu davranış/fiilidir. Haksız bir fiilin şartları şunlardır:

- Hukuka aykırı bir insan fiili olmalıdır,
- Bu fiil bir zarara yol açmalıdır,
- Söz konusu zararla hukuka aykırı insan fiili arasında illiyet bağı bulunmalıdır,
- Failin fiili kural olarak kusurlu bir fiil olmalıdır.

Suç – Disiplin Suçu Ayrımı Hukuka aykırı fiillerin bir diğer türü disiplin suçlarıdır. Disiplin kuralları, hak ve yetkileri kanunla belirlenen bir sosyal gruba (örneğin avukatlar, öğrenciler, memurlar, polisler, hâkimler vs.) üye olanlara, söz konusu grupların iç düzenlerini korumak, bu gruplara üye olan kimselerin yetki ve sorumluluklarını belirlemek için uygulanan kurallar bütünü ifade eder. Suç - Kabahat Ayrımı Kabahatler Kanunu ve diğer kanunlarda düzenlenmiş bulunan, karşılığında idari para cezası ve diğer idari yaptırımlar uygulanan hukuka aykırı eylemlere “kabahat” denir. Bu durum Kabahatler Kanunu’nun 2. maddesinde, “Kanunun karşılığında idari yaptırım uygulanmasını öngördüğü haksızlığa kabahat denir.” şeklinde ifade edilmiştir. Dolayısıyla suçlar ile kabahatler arasında temel fark, işlenmelerinin yol açtığı haksızlığın ağırlığı ile ilgilidir. Kanun koyucu haksızlık içeriği daha ağır olan fiilleri suç olarak düzenlerken, daha hafif olanları kabahat olarak düzenlemektedir. SUÇ ve UNSURLARI Suç, bir hukuksal değeri kural olarak kasten, kanunda açıkça düzenlenen istisnai hâllerde ise taksirle (dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı olarak) ihlal eden, icrai ya da ihmali hareketle gerçekleştirilen, karşılığında kanun koyucunun bir ceza öngördüğü, tipe uygun, hukuka aykırı iradi insan fiilidir. Ceza hukuku öğretisinde bir suç açısından varlığı aranan genel unsurların sınıflandırılması konusunda farklılıklar varsa da bu çalışmada inceleme kolaylığı sağlamak açısından suçun unsurları, 1) Tipiklik - Kanuni unsur, 2) Maddi (Objektif) unsurlar, 3) Manevi (Subjektif) unsur, 4) Hukuka aykırılık olarak kabul edilir. Tipiklik- Suçun Kanuni Tanımı Suç sayılan fiilin ceza normundaki soyut tanımına tipiklik denir. Tipiklik unsuru kanunsuz suç ve ceza olmaz prensibinin bir gereğidir. Unsur, suçun kanuni tanımı ve bu tanımda yer alan unsurların tamamını ifade eder. Bu sebeple suçun tipiklik unsuru, suçun kanuni tanımı olarak da isimlendirilmektedir. TCK m. 21/2’de kastı tanımlarken, “Kast, suçun kanuni tanımındaki unsurların bilerek ve istenerek gerçekleştirilmesidir.” ifadesine yer verilmiştir. Suçun Maddi Unsurları Suçun unsurlarından ikincisi maddi (objektif) unsurlardır. Suçun maddi unsurları deyiminden

- Fail,
- Mağdur,
- Hareket,
- Netice,
- Nedensellik bağı,
- Nitelikli hâller,
- Suçun konusu anlaşılır.

Fail Fail, suçun kanuni tanımında belirtilen fiili icra eden kişidir (TCK m. 37). Örneğin insan öldürme suçunun faili, bir insanı öldüren kimse, hırsızlık suçunun faili, hırsızlık suçunun fiil unsurunu oluşturan, başkasına ait menkul bir malı zilyedinin rızası olmadan bulunduğu yerden alma fiilini icra eden kimsedir. Bir kimsenin suç faili olabilmesi için, a) insan olması ve b) yaşayan bir kişi olması gerekli ve yeterlidir. Bunun dışında TCK, tüzel kişilerin suç faili olmalarını kabul etmemiştir (TCK m. 20). Herkes Tarafından İşlenebilen Suçlar Herkes tarafından işlenebilen suçlar, hareket yeteneğine sahip her gerçek kişi tarafından işlenebilen suçlardır. Bu suçlarda suçun işlenmesi açısından failin herhangi bir sıfat veya özellik, nitelik taşıması gerekmez. Özgü suçlar, herkes tarafından işlenemeyen,

ancak ve ancak kanunda belirtilen sıfat ve niteliklere sahip kimselerin fail olabildiği suçlardır. Mağdur Mağdur, suçun işlenmesi ile birlikte hukuki menfaatleri ihlal edilen kişi veya kişilerdir. Bir suçun mağduru gerçek veya tüzel kişiler olabilirler. Örneğin TCK'nın 81. maddesinde düzenlenen insan öldürme suçuyla korunan hukuksal değer bireylerin yaşama hakkıdır. Bu nedenle söz konusu suçun mağduru, öldürülerek yaşamına son verilen kişidir. Kimi durumlarda ise suçun mağduru, belli bir birey değil, toplumu oluşturan herkestir. Bir kişi aynı suçun hem mağduru hem de faili olamaz. Diğer bir söyleyişle bir suçta fail ve mağdur sıfatları aynı kişide birleşemez. Fiil (Hareket) Ceza hukuku fail değil, fiil ceza hukukudur. Dolayısıyla suç işleyen bir insanın cezai sorumluluğunun temelini gerçekleştirdiği iradi hareketi oluşturmaktadır. Ceza sorumluluğu doğurmayan hareketler; Sadece iradi insan hareketleri cezai sorumluluğa yol açtığından, a) İnsanlar tarafından gerçekleştirilmeyen hareketler ve b) İnsandan kaynaklanmasına rağmen iradi olmayan, yani insan bedeninin sinir sisteminin etkinliği sonucu ortaya çıkmayan hareketler ceza hukuku anlamında fiil sayılmaz.

Suçların Fiile Göre Tasnifi Hareketin Sayısına Göre Suçun meydana gelmesi için tek bir hareketin icrasının yeterli sayıldığı suçlara tek hareketli suçlar denir. Örneğin insan öldürme, hırsızlık vb. suçlar tek hareketli suçlardır. Çok hareketli suçlar, suçun oluşması için kanuni tipte birden fazla hareketin icrasının öngörüldüğü suçlardır. Bu suçlarda hareketlerden sadece birisinin icrası suçun oluşması için yeterli olmaz. Suçun icrasının tamamlanabilmesi için öngörülen tüm hareketlerin yapılması gerekir. Kanuni tipte suça vücut verecek birden fazla alternatif hareketin sayıldığı ve bu hareketlerden birisinin icra edilmesinin suçun oluşması için yeterli olduğu suçlara seçimlik hareketli suçlar denir. Suça vücut veren hareketin kanuni tipte açıkça tanımlanmadığı suçlara serbest hareketli suç denir. Kanun koyucunun suça vücut veren hareket veya hareketlerin ne suretle işlenebileceğini suç tipinde açıkça belirttiği suçlara bağlı hareketli suçlar denir. Zira bu suçlar ancak ve ancak kanuni tipte belirtilen hareketlerin icrası ile işlenebilir.

Fiilin İcrasının Sürekliliğine Göre Hareketin icrası veya neticenin meydana gelmesi ile birlikte hem tamamlanan hem de biten suçlara ani suç denir. Bu suçlarda suçun tamamlanma ve bitme anı aynıdır. Örneğin TCK m. 81'de düzenlenen insan öldürme, TCK m. 141'de düzenlenen hırsızlık suçları ani suçlardır. Hareketin icrası ile birlikte suçun tamamlandığı ancak bitmediği, suçun icrasının belirli bir süre devam ettiği suçlara mütemadi/kesintisiz suç denir. Mütemadi bir suçun icrası, suçu oluşturan hareketin işlenmesiyle birlikte tamamlansa da bitmez, temadinin kesintiye uğrayacağı ana kadar belirli bir süre boyunca devam eder. Bu nedenle ani suçların aksine söz konusu suçlarda suçun tamamlanma ve bitme anı farklıdır. Hareketin İcra Şeklinde Göre Suçlar, suçu oluşturan hareketin icra şekline göre, icrai ve ihmali suç olmak üzere ikiye ayrılır. İhmali suçlar da kendi içerisinde, gerçek ve gerçek olmayan ihmali suç şeklinde ikiye ayrılır.

Gerçek ihmali suçlar, bir emre aykırı davranılmasıyla işlenen suçlardır. Bu nedenle icrai suçların aksine bu suçlarda failin dış dünyaya yansıyan bir hareketi yoktur. Bu durumda fail gerçekleştirdiği bir hareket nedeniyle değil, emredici normun emrettiği hareketi pasif kalarak gerçekleştirmediği için cezalandırılmaktadır. Gerçek olmayan ihmali suçlar (İhmal suretiyle icrai suçlar) ise kural olarak icrai bir hareketle ihlal edilen bir yasak normun ihmali bir hareketle, yani hareketsiz kalarak ihlal edilmesiyle işlenen suçlardır. Bu suçlarda fail gerçek ihmali suçların aksine belli bir şekilde hareket etmek değil, belli bir neticeyi önleme yükümlülüğü altında olup suçu bu yükümlülüğünü yerine getirmemek suretiyle işlemektedir. İşte icrai suçun bu şekilde garantör konumunda bulunan bir kişi tarafından yapmakla yükümlü olunan hareketin ihmal edilmesiyle, yani hareketsiz kalınarak işlenmesi, ihmal suretiyle icrai ya da görünüşte ihmali suç olarak adlandırılır. Netice Netice hareketin icrası ile dış dünyada meydana gelen değişikliktir.

Ceza hukuku açısından suçun netice unsuru, hareketin dış dünyada meydana getirdiği değişikliğin kanun koyucu tarafından kanuni tipte tanımlandığı, bu sebeple söz konusu değişikliğin suçun bir unsuru olduğu durumlarda önem taşır. Suçlar neticesi açısından sırf hareket suçları ve neticeli suçlar olarak ikiye ayrılır. Bunlardan sırf hareket suçları, suçun oluşumu açısından kanuni tanımda bir neticenin meydana gelmesinin aranmadığı suçlardır. Neticeli suçlarda ise hareketin dış dünyada meydana getirmesi gereken değişiklik kanuni tipte açıkça tanımlanmıştır. Örneğin TCK m. 81'de düzenlenen insan öldürme suçunda olduğu gibi. Nedensellik Bağı Kişiler, ancak iradi hareketlerinin dış dünyada ortaya çıkardığı değişiklikten dolayı sorumlu tutulabileceğinden, failin yaptığı iradi hareket ile ortaya çıkan netice arasında sebep – sonuç ilişkisi (nedensellik bağı) bulunmaması durumunda, dış dünyada ortaya çıkan netice faille isnat edilemez, fail ortaya çıkan neticeden dolayı sorumlu tutulamaz. Bu sebeple bir kişinin ortaya çıkan bir neticeden sorumlu tutulabilmesi için, ortaya çıkan netice ile o kişinin fiili arasında nedensel ilişki bulunmalıdır. Konu Her suçun bir konusu vardır. Konu, suçu oluşturan hareketin yöneldiği, suça vücut veren hareketten etkilenen kişi veya şeylerdir. Suçun işlenmesi ile birlikte suçun konusu üzerinde ya bir zarar ya da bir tehlike oluşur. Suçlar da bu etkiye göre zarar ve tehlike suçları diye ikiye ayrılır. Yine tehlike suçları da kendi aralarında soyut ve somut tehlike suçları diye ikiye ayrılır.

Zarar suçları, hareketin icrasının suçun konusu üzerinde bir zarar meydana getirdiği suçlara denir. Tehlike suçları ise kendi içerisinde soyut ve somut tehlike suçları diye ikiye ayrılır. Soyut tehlike

suçlarında suçun oluşması için fiilin icra edilmiş olması yeterlidir, fiilin icrasının konu üzerinde bir zarar veya tehlike ortaya çıkarması gerekmez. Bu suçlarda hareketin icrasının suçun maddi konusu üzerinde bir tehlike meydana getirdiği kanun koyucu tarafından kanuni bir karine olarak kabul edilir, bu nedenle fiilin icrası sonucunda somut bir tehlikenin ortaya çıkıp çıkmadığı hâkim tarafından ayrıca araştırılmaz. Tehlike suçlarının diğer bir grubunu oluşturan somut tehlike suçları, suçun kanuni tanımında, failin cezalandırılabilmesi için, fiilin icrasının sonucunda ortaya bir zarar tehlikesinin ortaya çıkmasının arandığı suçları ifade eder. Soyut tehlike suçları gibi bu suçlarda da suçun oluşabilmesi için fiilin icrası yeterlidir. Ancak failin cezalandırılabilmesi için, fiilin icrasının suçun konusu üzerinde “gerçek bir tehlike” (zarar ihtimali) ortaya çıkarması da gerekir. Nitelikli Hâller Bir suçun nitelikli hâlleri, suçun temel şekline eklenerek suçun temsil ettiği haksızlığın ağırlığını artıran ya da azaltan, suçun işlendiği yer, zaman, işleniş şekli, kullanılan araç, suçun konusunun önem ve değeri, mağdur ve failin kimliği gibi hâllerdir. Söz konusu hâller suçtan dolayı hükmedilecek cezanın artırılmasına veya azaltılmasına neden olduklarından, kendi içerisinde cezayı ağırlaştıran ve azaltan nitelikli hâller olarak ikiye ayrılır.

Cezayı ağırlaştıran nitelikli hâller, suçun temel hâline eklenerek haksızlık içeriğini artıran hâllerdir. Örneğin TCK m. 81’de yer alan, “Bir insanı kasten öldüren kişi müebbet hapis cezası ile cezalandırılır.” hükmü kasten insan öldürme suçunun temel hâlini oluşturur, bu suçun nitelikli hâlleriye TCK m. 82’de sayılmıştır. Cezayı azaltan nitelikli hâllerse suçun temel hâline göre haksızlık içeriğini azaltan hâlleri ifade eder. Bu gibi nitelikli hâller, suçun haksızlık içeriğini azalttıkları için cezanın hafifletilmesine neden olurlar. Örneğin TCK m. 145’de hırsızlık suçunun konusunu oluşturan taşınır malın değerinin az olması, bu durumda suçun haksızlık içeriğinin daha az olduğu düşünüldüğünden, cezayı azaltan bir nitelikli hâl olarak düzenlenmiştir.

SUÇUN MANEVİ (SUBJEKTİF) UNSURU

Ceza hukukunda suçlar, manevi unsuruna göre kast (TCK m. 21) ve taksir (TCK m. 22) diye ikiye ayrılır. TCK m. 21’de de belirtildiği üzere suçlar kural olarak kasten işlendiğinden, kast suçun manevi unsurunun asıl görünüm şeklini oluşturmaktadır. KAST TCK’nın 21. maddesi gereğince, “Suçun oluşması kastın varlığına bağlıdır.” Bu sebeple suçlar kural olarak kasten işlendiğinden, failin söz konusu suçun icrası sürecinde kasten hareket etmediği durumlarda, suçun kanuni tanımında taksirle de gerçekleştirilebileceğine ilişkin açık bir hüküm de yoksa suç oluşmaz. Doğrudan Kast Doğrudan kast, TCK m. 21/1-2’de, “suçun kanuni tanımındaki unsurların bilerek ve istenerek gerçekleştirilmesi” şeklinde tanımlanmıştır. Bu sebeple doğrudan kastın bilme ve isteme (irade etme) şeklinde iki unsuru bulunmaktadır. Doğrudan Kastın Unsurları Bilme Unsuru Kastın bilme unsuru gereğince, failin kasten hareket etmiş sayılması için fiilini icra ederken kanuni tanımda yer alan maddi unsurları bilmesi gerekir. Aksi takdirde kanuni tanımda yer verilen maddi unsurlara dair bilgisi bulunmayan kişi, o suç açısından kasten hareket etmiş sayılmaz. Kastın İsteme (İrade) Unsuru TCK m. 21’e göre kastın ikinci unsuru istemedir. Dolayısıyla bir olayda failin kasten hareket ettiğinden bahsedilebilmesi için, failin kanuni tanımda yer alan hususları bilmesinin yanında gerçekleştirmeyi istemesi de gerekir. Burada “isteme” ifadesiyle kastedilen hareketin icrası ve neticenin gerçekleşmesinin fail tarafından istenmiş olması değil, failin iradi hareketini suçun maddi unsurlarını ve özellikle neticeyi gerçekleştirmeye yönelmiş olmasıdır. Dolayısıyla kastın isteme unsuru, suçun maddi unsurlara ilişkin bilgiye sahip olan failin yapacağı iradi hareketi sonucunda neticenin gerçekleşeceğini bilmesine rağmen hareketini gerçekleştirmesidir.

Olası Kast Olası kast kavramı, TCK m. 21/2’de şu şekilde tanımlanmıştır: “Kişinin suçun kanuni tanımındaki unsurların gerçekleşebileceğini öngörmesine rağmen, fiili işlemesi hâlinde olası kast vardır.” Kanun koyucu olası kastı, doğrudan kasta göre faile daha az ceza verilmesini gerektiren bir kast türü olarak kabul etmiştir. Olası Kastın Bilme Unsuru TCK m. 21/2’ye göre olası kast, “Kişinin suçun kanuni tanımındaki unsurların gerçekleşebileceğini öngörmesine” rağmen fiilini işlemesidir. Bu tanım gereğince olası kastın bilme unsuru, failin suçun kanuni tanımındaki unsurların gerçekleşebileceğinin öngörmüş olmasından ibarettir. Burada öngörmekten kasıt tahmin etmektir. Dolayısıyla olası kastın bilme unsurunun oluşması için, failin kanuni tanımdaki unsurların varlığını öngörmüş, yani tahmin etmiş olması yeterlidir. Olası Kastın İsteme Unsuru Olası kastın isteme unsuru, failin fiilini işlerken ortaya çıkacak neticeyi kabullenerek işlemesidir. Dolayısıyla olası kastın isteme unsurunun oluşması için failin iradesini suçun kanuni tanımını ihlale yönlendirmesi gerekmemekte, failini icra ederken ortaya çıkacak neticenin meydana gelmesini kabullenmiş olması yeterli olmaktadır. Dolayısıyla olası kastın varlığı için failin; icrai hareketli suçlarda fiilini icra etmesi ya da ihmali hareketli suçlarda yapması gereken fiili yapmaması durumunda o suçun kanuni tanımında yer alan neticenin gerçekleşmesi tehlikesinin varlığını mümkün veya muhtemel görmesi gerekir. Olası Kast ve Teşebbüs Olası kastın isteme unsurunu kabullenme oluşturduğundan, bu suçlarda fail, fiilinin meydana getirdiği neticeden sorumlu tutulur. Bu sebeple olası kastla işlenen suçlarda teşebbüs hükümleri uygulama alanı bulmaz.

Taksir – Dikkat Ve Özen Yükümlülüğüne Aykırı Davranma Suçun manevi unsurunun ikinci ve istisnai görünüm şeklini taksir oluşturur. Taksirin suçun manevi unsuru olarak uygulanması, sanayileşme ile birlikte toplumsal hayatın karmaşıklaşması ve buna bağlı olarak toplumsal yaşamda risk unsurlarının artması ile birlikte yaygınlık kazanmıştır. Toplumsal hayatın karmaşıklaşması, kasten işlenen bazı suçların kişiler tarafından kasıt olmaksızın dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı davranılarak sıklıkla işlenmesine neden olmuş, bu durumda taksirli suçların önemli bir uygulama alanı kazanmasına yol açmıştır.

Kast ve Taksir Farkı Taksir, bir suçun manevi unsurunun istisnai işleniş şekli olup kişinin suç tipindeki neticeyi, dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı olarak meydana getirmesini ifade eder. Bu sebeple taksirli suçların haksızlık içeriğini, suçun kanuni tanımında belirtilen neticenin dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı olarak meydana getirilmesi oluşturur. Suçun manevi unsurunu oluşturan kasıtlı ve taksirli suçlar arasında dış dünyada meydana gelen netice bakımından bir fark bulunmamaktadır. Zira ister kasten isterse de taksirle olsun öldürme suçlarında kişinin ölmesi şeklinde ortaya çıkan netice aynı ve eşdeğerdir. Taksirin Unsurları Fiilin Taksirli Hâlinin Kanunda Suç olarak Düzenlenmiş Olmalıdır Taksir, suçun istisnai işleniş şekli olduğundan, taksirli suçtan bahsedilebilmesi için o suçun

taksirle işlenmesi hâlinde de cezalandırılacağına suçun kanuni tanımında açıkça düzenlenmesi gerekir (TCK m. 22/1). Eğer suçun taksirli hâli kanunda suç olarak düzenlenmemişse bu durumda bir haksız fiilin varlığından bahsedilebilse bile suçun varlığından bahsedilemez. Dikkat ve Özen Yükümlülüğüne Aykırı Davranışta Bulunma Taksirli davranışın haksızlık unsurunu, failin objektif nitelikteki dikkat ve özen yükümlülüğünü ihlali oluşturur.

Toplumda yaşayan bireylerin dikkat ve özen yükümlülüğünün kaynağını ise kişilerin toplumsal yaşamda daha dikkatli hareket etmeleri için belirlenmiş olan kurallar oluşturur. Bu kurallar; kanundan, idari işlemden, sözleşmeden ve hatta mesleki tecrübeden kaynaklanır. Meydana Gelen Neticenin Öngörülebilir Olması Kişiler hareketlerinin meydana getirdiği ancak objektif olarak öngörülemez neticelerden sorumlu tutulamazlar. Bu sebeple bir kişinin hareketinin taksirli bir suça vücut verebilmesi için, somut olayda dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı davranışın ortaya çıkan neticeyi meydana getirebileceğinin objektif olarak öngörülebilir (tahmin edilebilir) olması gerekir. Neticenin objektif olarak öngörülebilir olması, taksirin hukuki esasını oluşturur. Zira taksirli bir fiilin kaza ve tesadüften ayrılmasını sağlayan, kaza – tesadüfün aksine taksirde neticenin öngörülebilir olmasıdır. Hukuken kaza ve tesadüf olarak adlandırılan olaylarda ise objektif olarak öngörülebilir netice bulunmaz.

Basit (Bilinçsiz) Taksir – Bilinçli Taksir Ayrımı Taksir; failin dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı davranışı sonucunda objektif olarak öngörülebilir olan neticeyi, somut olayda subjektif olarak öngörerek ya da öngörmeyerek meydana getirmiş olmasına göre, kendi içerisinde basit ve bilinçli taksir diye ikiye ayrılır. Basit taksir, failin dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı hareketiyle objektif olarak öngörülebilir bir neticeyi somut olayda “öngörmeyerek” meydana getirmesidir. Basit taksirin söz konusu olduğu durumlarda fail, dikkat ve özen yükümlülüğünü ihlal eden davranışının istenmeyen neticeyi meydana getirebileceği tahmin edilebilir olmasına karşın, neticenin meydana geleceğini kendisi düşünmemiş, tahmin edememiştir.

Bilinçli taksir ise failin, istemediği ancak dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı fiili sonucunda meydana gelebileceği objektif olarak öngörülebilir bir neticeyi, somut olayda gerçekleştirebileceğini öngörerek meydana getirmesidir. Taksirli Suçlara İlişkin Şahsi Cezasızlık Sebebi Kanun koyucu, TCK m. 22/6’da, taksirle işlenmiş bir suçtan dolayı münhasıran aile üyelerinden birinin ölmesi ya da yaralanması durumunda faile yönelik bir şahsi cezasızlık sebebi kabul etmiştir. Buna göre taksirli hareket sonucunda ortaya çıkan neticenin münhasıran failin kişisel ve ailevi durumunda meydana getirdiği etki, fail hakkında bir cezaya hükmedilmesini gereksiz kılacak derecede mağduriyete yol açmışsa basit (bilinçsiz) taksir hâlinde faile ceza verilmez. Bilinçli taksir hâlinde ise verilecek ceza 1/6 oranında indirilir.

NETİCE SEBEBİYLE AĞIRLAŞMIŞ SUÇLAR

(NSAS) NSAS = Ağır veya Başkaca Neticeden Sorumluluk Suçlar kural olarak kasten, istisnai hâllerde ise taksirle işlenir. Ancak bazı durumlarda failin kasten veya taksirle icra ettiği bir hareket, hareketin içerdiği tehlikelilik nedeniyle failin kastettiğinden daha ağır veya başkaca bir neticeye yol açar. Örneğin failin yaralamak kastıyla yüzüne yumruk attığı kimsenin burnu kırılabilir veya göğsüne vurduğu kimse kalp krizi geçirip ölebilir. Bu örneklerde suça sebebiyet veren yumruk atma ve cinsel saldırı fiilleri, bünyelerinde barındırdıkları tehlikelilik nedeniyle failin kastettiğinden daha ağır (kemik kırılması) veya başkaca (yaralamanın yanında ölüm) bir neticeye yol açmıştır.

Netice Sebebiyle Ağırlaşmış Suçun Meydana Gelmesi Netice sebebiyle ağırlanmış suçlar, temel bir suç tipinin varlığına bağlı olarak ortaya çıkan ve temel suç tipinden daha ağır ceza gerektiren suçlardır.

Dolayısıyla netice sebebiyle ağırlanmış bir suçun varlığı, öncelikle temel bir suç tipini gerçekleştirmeye yönelmiş bir hareketin varlığına bağlıdır. Zira failin daha ağır veya başkaca bir neticeden sorumlu tutulması ancak failin bir suç tipinin icrasına yönelik olarak iradi bir fiil gerçekleştirmesine bağlıdır. Netice Sebebiyle Ağırlaşmış Suçun Tipikliği NSAS, iki basamakta ortaya çıktığından, bünyelerinde aslen iki farklı suç barındırır. Bu durumda failin iki ayrı suçtan değil de iradi fiilinden kaynaklanan daha ağır veya başkaca neticeden dolayı TCK m. 23’de düzenlenen NSAS hükümlerine göre tek bir suçtan sorumlu tutulabilmesi için, bu ağır veya başka neticenin kanunilik ilkesi gereğince, NSAS’ı oluşturan iki suçtan bağımsız bir suç olarak ayrıca düzenlenmesi gerekir.

Failin Netice Sebebiyle Ağırlaşmış Suçtan Sorumlu Tutulabilmesi Kusursuz ceza olmaz ilkesi gereğince, kişiler ceza hukuku alanında sadece fiillerinin öngörülebilir neticelerinden sorumlu tutulabilir. TCK’da da buna uygun olarak failin kasten gerçekleştirdiği hareketlerinden meydana gelen daha ağır veya başkaca neticeden sorumlu olabilmesi için, söz konusu netice açısından en azından “taksir” ile hareket etmesi gerekli ve yeterli görülmüştür (TCK m.23). Böylece NSAS’tan sorumluluğun asgari şartı Kanun’un 23. maddesinde düzenlemiş, bir kişinin fiilinin netice sebebiyle ağırlanmış hâlden sorumlu tutulabilmesi için sadece ağır veya başkaca neticenin meydana gelmesi yeterli olmadığı, failin daha ağır veya başkaca neticenin ortaya çıkmasına yönelik olarak en azından taksirle hareket etmiş olması gerektiği kabul edilmiştir (TCK m. 23).

Suçun Hukuka Aykırılık Unsuru Suçun unsurlarından birisi de hukuka aykırılıktır. Ancak diğer unsurların aksine hukuka aykırılık, suçun kural olarak kanuni tanımda doğrudan yer verilmeyen genel unsurdur. Bu nedenle ceza hukukunda suç teşkil eden insan fiilinin incelemesi iki aşamada yapılır.

a) Fiil, ceza hukuku kuralları ile çelişmeli, ortada kanuni tanıma uygun tipik bir fiil bulunmalıdır. Bu durumda hukuka aykırılık karinesi oluşur.

b) Bu tipik fiilinin icra edilmesine hukuk düzeni tarafından izin verildiğini gösteren bir hukuka uygunluk sebebi bulunmamalıdır. Çünkü tipik insan fiilinin icrasına imkân tanıyan bir hukuka uygunluk sebebinin varlığı hâlinde hukuka aykırılık karinesi ortadan kalkar ve fiil suç sayılmaz. Hukuka Uygunluk Sebepleri ve Ortak Özellikleri Bütün hukuka uygunluk sebepleri açısından geçerli ortak özellikler şunlardır. Hukuka uygunluk sebepleri, kural olarak bütün suç tipleri açısından geçerlidir. Hukuk düzeninin birliği ilkesi gereğince hukuka uygunluk sebepleri, sadece ceza hukukundan değil, bütün hukuk düzeninden doğar. Bu nedenle TCK m. 24/1’de düzenlenen kanun hükmünü icra, TCK m. 25/1’de düzenlenen meşru savunma, TCK m. 26/1’de düzenlenen hakkın icrası ve TCK m. 26/2’de düzenlenen ilgilinin rızası hukuka uygunluk sebepleri dışında da hukuka uygunluk sebepleri bulunmaktadır. Bir olayda birden fazla hukuka uygunluk sebebi bulunabilir. Bu gibi durumlarda hukuka aykırılık incelenmesi sırasında bu sebeplerin hepsi göz önünde bulundurulur. Suçun kanuni tanımına uygun bir fiile ilişkin hukuka uygunluk sebeplerinin bulunması, fiilin icrasına başlandığı andan itibaren hukuka uygun sayılması sonucunu doğurur. Bu sebeple o fiilin icrasının herhangi bir aşamasında hukuka aykırı olduğundan bahsedilemez. Bu nedenle hukuka aykırı olmayan bu fiil nedeniyle tazminata da karar verilemez. Hukuka uygunluk sebeplerinin varlığı hâlinde fail hakkında beraat kararı verilir. Hukuka uygunluk sebepleri ex post (sonradan yapılacak) değil ex ante (olay anındaki şartlara göre yapılacak) bir değerlendirmeye tabi tutulur. Ayrıca failin hukuka uygunluk sebebinden yararlanabilmesi için, somut olayda hukuk uygunluk sebebinin varlığının subjektif olarak bilincinde olması gerekir. Türk Ceza Kanununda Düzenlenen Hukuka Uygunluk Sebepleri TCK’da düzenlenen hukuka uygunluk sebepleri, TCK m. 24/1’de düzenlenen “kanunun hükmünü yerine getirme”, TCK m. 25/1’de düzenlenen “meşru savunma”, TCK m. 26/1’de düzenlenen “hakkın icrası” ve TCK m. 26/2’de düzenlenen “ilgilinin rızası”dır. Kanunun Hükmünü Yerine Getirme (m. 24/1) Bir hukuka uygunluk nedeni olan kanunun hükmünü yerine getirme TCK m. 24/1’de düzenlenmiştir: “(1) Kanunun hükmünü yerine getiren kimseye ceza verilmez.” Kanun hükmünün yerine getirilmesi, bir kanunun verdiği yetkiyi kullanan veya görevi yerine getiren kişinin fiilinin kanunun belirlediği sınırlar içerisinde hareket edilmiş olması kaydıyla hukuka aykırı olmayacağını ifade eder. Zira bu durumda kişinin fiili tipikte olsa, kişi bu fiilini gerçekleştirirken pozitif hukukun temel dayanaklarından birisi olan kanuna uygun hareket ettiğinden, fiilinin hukuk düzeni ile çeliştiğinden bahsedilemez. Meşru Savunma (m. 25/1) Bir hukuka uygunluk nedeni olan meşru savunma TCK m. 25/1’de düzenlenmiştir: “(1) Gerek kendisine ve gerek başkasına ait bir hakka yönelmiş, gerçekleşen, gerçekleşmesi veya tekrarı muhakkak olan haksız bir saldırıyı o anda hâl ve koşullara göre saldırı ile orantılı biçimde defetmek zorunluluğu ile işlenen fiillerden dolayı faile ceza verilmez.” Meşru savunmanın şartları saldırıya ve savunmaya ilişkin şartlar olmak üzere ikiye ayrılır: Saldırıya ilişkin şartlar:

a) Haksız bir saldırı olmalı,

b) bu saldırı hukuken korunan bir hakka yönelmiş olmalı,

c) saldırı, mevcut ya da gerçekleşmesi veya tekrarı muhakkak bir saldırı olmalıdır.

Savunmaya ilişkin şartlar:

a) Savunmada zorunluluk bulunmalı,

b) savunma ile saldırı arasında orantılilik bulunmalıdır.

Hakkın Kullanılması (m. 26/1) Hakkın kullanılması, hukuka uygunluk nedeni TCK m. 26/1’de düzenlenmiştir: “(1) Hakkını kullanan kimseye ceza verilmez.” Hak, bireylerin hukuk düzeni tarafından korunan hukuki menfaatleridir. Bu nedenle hukuk düzeninin bütün yazılı veya yazısız kaynakları hakkın kaynağı olabilir. Bu nedenle anayasa, kanun, uluslar veya bireyler arası sözleşmeler kadar örf-âdet kuralları da hakkın kaynağı olabilir. Hakkın kullanılması hukuka uygunluk sebebinin uygulanması açısından önem taşıyan nokta, bir hakkın var olması ve bu hakkın hukuk düzeninin tanıdığı sınırlar içerisinde kullanılmasıdır. Hakkın kullanılması, hukuka uygunluk sebebine, basının haber verme hakkı örnek gösterilebilir. Hukuka Uygunluk Sebebi Olarak İlgilinin Rızası Hukuka uygunluk sebebi olan ilgilinin rızası, kişinin üzerinde tasarruf edebileceği bir hakkını korumak üzere ihdas

edilmiş bir suçun icrasına rıza göstererek söz konusu suça sebebiyet veren fiilin hukuka aykırılığını ortadan kaldırmasını ifade eder. Zira kişiler, hukuk düzeninin kendisine serbestçe tasarruf hakkı tanıdığı hususlarda dilediği gibi tasarrufta bulunabilirler. Ancak kişinin bir suçun işlenişine rıza göstermesinin hukuka uygunluk sebebi olarak etki doğurabilmesi bazı şartların varlığına bağlıdır. Bu şartlar rıza gösterenin;

- a) rıza gösterdiği şeyin, üzerinde mutlak surette tasarruf edebileceği bir hakka ilişkin olması,
- b) rıza ehliyetine sahip olması ve
- c) rızasını geçerli bir beyanla açıklamış olmasıdır.

Rızanın Açıklanması Rızanın geçerli bir biçimde açıklamış olması, ilgilinin rızasının fiilin hukuka aykırılığını kaldırmasının bir diğer koşuludur. Bir rıza açıklamasının geçerli sayılması için, rızanın fiilin icrası tamamlanmadan önce açıklanması, rıza açıklamasının, özgür iradeyle yapılması gerekir. Tasarruf Hürriyetinin Sınırları Kişilerin üzerinde tasarruf edebilecekleri bir haklarının varlığı, ilgilinin rızası hukuka uygunluk sebebi açısından gerekli olsa da yeterli değildir. Zira kişilerin tasarruf edebilecekleri hakları üzerinde rıza göstermeleri bazı sınırlamalara tâbi tutulmuştur. Bu nedenle kişilerin somut bir olayda üzerinde tasarruf edebilecekleri haklarına ilişkin olarak verdikleri rızanın geçerli olabilmesi için bu sınırlar çerçevesinde kullanılması gerekir. Bu sınırlar, rızanın konusunun genel ahlaka aykırı olmaması gerekir. Rızanın konusunun hukuka ve kanuna aykırı olması gerekir. Rızanın konusunun kişilik haklarına, insan onuruna aykırı olmaması gerekir.

HUKUKA UYGUNLUK SEBEPLERİNDE SINIRIN AŞILMASI

Hukuka uygunluk sebepleri, kişilerin görünüşte hukuk düzeni ile çatışan fiillerinin hukuk düzeni açısından meşru kabul edilmesini sağlayan, bu fiillerin hukuka uygun sayılmasına neden olan durumlardır. Ancak kişilerin bir hukuka uygunluk sebebinin sağladığı korumadan yaralanabilmesi için, fiilini söz konusu hukuka uygunluk sebebine ilişkin hukuk düzenince belirlenen sınırlar çerçevesinde icra etmesi gerekir. Aksi hâlde kişi hukuka uygunluk sebeplerinde sınırı aşmış olur. TCK'da Düzenlenişi ve Hukuki Niteliği Hukuk uygunluk sebeplerinde sınırın aşılmasının hukuki sonuçları, TCK'nın 27. maddesinde iki ayrı fıkrada düzenlenmiştir. Maddenin birinci fıkrasında hukuka uygunluk sebeplerinde sınırın taksirle aşılmasının hukuki sonuçları, ikinci fıkrasında ise sadece meşru savunmada hukuka uygunluk sebebinde sınırın heyecan korku ve panik ile aşılmasının hukuki sonuçları düzenlenmiştir. Sınırın kasten aşılması durumunda ise aslen sınırın aşılması değil, kasten suç işlenmesi söz konusu olduğundan, bu durumun sınırın aşılması kapsamında düzenlenmesine gerek görülmemiştir. TCK m. 27/1'in Uygulanma Şartları Kişi Açısından Bir Hukuka Uygunluk Sebebinden Yararlanmanın Şartları Gerçekleşmiş Olmalıdır.

Bir hukuka uygunluk sebebinde sınırın aşılabilmesi için hukuka uygunluk sebebinden yararlanma şartlarının oluşmuş olması gerekir. Zira sınırın aşılması hukuka uygunluk sebebinden yararlanma şartları oluştuğundan sonra, fiilin icrası sırasında ortaya çıkar. Bu nedenle örneğin meşru savunmada saldırıya ilişkin koşulların ilgilinin rızasında usulüne uygun olarak verilmiş bir rızanın hakkın icrasında kişinin hukuk düzeni tarafından kullanılmasına izin verilen bir hakkının bulunmadığı hâllerde, hukuka uygunluk sebebinin varlığından söz edilemeyeceğinden, olmayan hukuka uygunluk sebebinden yararlanırken sınırın aşıldığından da bahsedilemez. Hukuka Uygunluk Sebebinden Yararlanılması Sırasında Ölçü Aşılmış Olmalıdır. TCK m. 27/1 hükmü hukuka uygunluk sebebinden yararlanan kişinin yararlanma sırasında ölçü yönünden sınırı aştığı hâllerde uygulama alanı bulur. Hukuka uygunluk sebebinde sınırın aşılması bağlamında ölçünün aşılması, fiilin icrası sırasında ortaya çıkar. Bu durumda sınırın aşılması bakımından, sınırın araç, konu ve zaman bakımından aşılması; sınırı aşma şekli bakımından ise sınırın mücbir sebeple, kasten veya taksirle aşılması söz konusu olabilir.

Kanun koyucu TCK m. 27/1'de ise sadece sınırın taksirle aşılmasının hukuki sonuçlarını düzenlemiştir. TCK m. 27/2'nin Uygulanma Şartları TCK m. 27/2, sadece meşru savunmada sınırın heyecan, korku ve panikle aşılması hâlinde uygulama alanı bulur. Kanun koyucu bu düzenlemeyle, haksız bir saldırıya karşı meşru savunma hakkını kullanırken uğradığı haksız saldırının kendisinde yarattığı heyecan, korku veya panik nedeniyle gerçekleştirdiği savunma hareketinde orantılılık koşulunu aşan kişilerin cezalandırılmayacağını kabul etmiştir. TCK m. 27/2'nin uygulama alanı bulması açısından sınırın kast veya taksirle aşılmış olması önem taşımaz. Bu sebeple düzenleme, meşru savunmada sınırı taksirle aşan kişiler kadar kasten aşan kişilere de uygulanır.

KUSURLULUK

Bir kişinin işlediği bir suçtan dolayı cezalandırılabilmesi için, sadece suç işlemiş olması yeterli değildir, kusursuz ceza olmaz prensibinin gereği olarak, o suçu işlerken kusurlu olarak hareket etmiş olması gerekir. Zira suç işleyen bir kişinin işlediği suçtan dolayı cezalandırılabilmesi, failin o suç açısından kusurlu olmasına bağlıdır. Bu nedenle ceza hukukunda failin fiilinin suç teşkil edip etmediğine ilişkin tipiklik incelemesini, failin suç teşkil eden fiilden dolayı cezalandırılıp cezalandırılmayacağına yönelik kusurluluk incelemesi takip eder. Ceza hukukunda kusur incelemesi, failin suç teşkil eden fiilden dolayı cezalandırılıp cezalandırılmayacağına belirlenmesi için yapılan değerlendirmeyi ifade eder. Bu incelemede kusur yargısının konusu suça sebebiyet veren fiil; muhatabı ise bu fiili işleyen faildir. Kusur, bir kişinin işlediği suç teşkil eden fiilden dolayı cezalandırılabilmesine yönelik değerlendirme yargısı olduğundan, bir kişinin işlediği suça açısından kusurlu hareket etmiş sayılması için, öncelikle kusur yeteneğinin bulunması yani haklı ile haksız davranışı ayırt edebilme ve davranışlarını yönlendirme yeteneğinin bulunması gerekir. Bu noktada ceza hukukunda suç işleyen failin kusur incelemesinde, kusur yeteneğinin varlığı bakımından “kusur karinesi” geçerlidir. Bu karine gereğince, ruhen sağlıklı, yetişkin her insanın hukuk düzenince aranan asgari iradeye, yani kusur yeteneğine sahip olduğu karine olarak kabul edilir.

Kusur, kişinin haklı ve haksız davranışın ne olduğunu ayırt edebilme ve buna göre davranabilme yeteneğidir. Dolayısıyla bir kişinin kusurlu olarak hareket ettiğinin kabul edilebilmesi için, haklı ve haksız davranışı ayırt edebilmesi ve davranışlarını kendi iradesi ile serbestçe yönlendirebilmesi gerekir. Bu sebeple kusur yeteneğinin iki unsuru vardır: Algılama ve irade yeteneği. Algılama yeteneği, bir insanın çevresinde yaşananları gözlemleme ve bunlardan sonuç çıkarma, yani davranışlarının hukuki anlam ve sonuçlarını anlayabilme yeteneğidir. Algılama yeteneği, kişinin hareketlerinin toplum içindeki anlamını, hukuki anlam ve sonuçlarını idrak edebilmesini sağlar. Bu nedenle bir kişi, fiilinin haksızlık teşkil edip etmediğini, ancak algılama yeteneğine sahipse anlayabilir. Algılama yeteneğine sahip olmayan kimseler ise fiillerinin hukuki anlam ve sonuçlarını anlayabilecek, haksızlık teşkil edip etmediğini idrak edebilecek durumda değildir. Kusur yeteneğinin bir unsuru olan irade yeteneği, kişinin farklı şekillerde davranma, yani davranışlarını serbestçe yönlendirerek farklı davranış şekilleri arasında tercih yapma imkânına sahip olmasını ifade eder. Bu sebeple davranışlarını yönlendirme yeteneği olarak da anılır. Kişinin irade yeteneğine sahip olduğundan bahsedilebilmesi için, hukuka uygun ve hukuka aykırı davranışlar arasında tercih yapmak zorunda kaldığında hukuka uygun şekilde davranma imkân ve kabiliyetine sahip olması gerekir. Bu sebeple söz konusu imkân ve kabiliyeti ortadan kaldıran hâller, kişinin irade yeteneğini ve dolayısıyla kusurluluğunu ortadan kaldırır.

Kusurluluğu Kaldıran veya Azaltan Hâller 1. Amirin Hukuka Aykırı ve Fakat Bağlayıcı Emrinin İcrası TCK'nın 24. maddesinin 2, 3 ve 4. fıkralarında, amirin hukuka aykırı ancak yerine getirilmesi görev gereği zorunlu olan emrini yerine getiren kişinin emrin hukuka aykırılığından sorumlu olmayacağı, ancak hukuka aykırı emrin konusu aynı zamanda suç teşkil ediyorsa hem emri verenin hem de emri yerine getirenin sorumlu olacağı düzenlenmiştir. TCK'de böylesi bir düzenlemeye yer verilmesinin sebebi kamu idaresi içerisinde yer alan kurumların, idari hiyerarşi temelinde çalışıyor olmasıdır.

Maddenin uygulama alanı bulabilmesi için varlığı gereken ilk husus, üstün asttan bir idari işlem veya eylemi gerçekleştirmesini emretmesidir. Üst tarafından verilen emrin geçerli sayılabilmesi için belli bir şekilde uyulması gerekiyorsa emrin bu şekilde uygun olarak verilmesi gerekir. Yine ortada ast - üst ilişkisinin söz konusu olmadığı ve emri alan kamu görevlisinin bu emri yerine getirme zorunluluğu bulunmadığı durumlarda da ortada bağlayıcı bir emrin bulunduğu bahsedilemez. Eğer verilen emir, hukuka uygunsuz emri yerine getiren kamu görevlisinin sorumluluğunu gerektiren bir hukuka aykırılık söz konusu değildir. Üstten aldığı emrin yönetmelik, tüzük, kanun veya anayasa hükümlerine aykırı olduğunu gören ast, aldığı emrin hukuka aykırılığını üste bildirmelidir. Dolayısıyla hukuka aykırı bir emir alan asta, emre karşı dava açmak veya emri bir üst makama şikâyet etmek hakkı tanınmamış olup asta tanınan tek yetki, emrin hukuka aykırılığını amire bildirmekten ibarettir. Bu durumda da üst, aynı emri yazılı olarak tekrar edip emrinde ısrar eder ve asttan yerine getirmesini isterse ast, emri yerine getirmek durumundadır.

Dolayısıyla kendisine verilen hukuka aykırı emre karşı, yazılı emir yoluna başvuran kamu görevlisi, emrin yazılı olarak yeniden tekrar edilmesi hâlinde emri yerine getirir. Bu durumda ast, emrin yerine

getirilip getirilmemesi noktasında davranışlarını yönlendirme yeteneğine sahip olmadığından, hukuka aykırı emrin yerine getirilmesinden doğan sorumluluk açısından kusursuz sayılır. Bu durumda sorumluluk, emri veren üste aittir. Konusu suç teşkil eden bir emri, yerine getiren astın ceza sorumluluğu tamdır. Astın emrin hukuka uygunluğunu denetleme yetkisinin kanun ile ortadan kaldırıldığı askerî ve kolluk hizmetlerinin görülmesi sırasında verilen konusu suç teşkil eden emri, yerine getirmesi durumunda da ceza sorumluluğu tamdır. 2. Zorunluluk Hâli TCK m. 25/2'de kusurluluğu kaldıran bir sebep olarak düzenlenen zorunluluk hâli, bir kişinin kendisinin veya bir üçüncü kişinin hakkına yönelmiş, kendisinin sebep olmadığı ve katlanmak yükümlülüğü bulunmayan ağır veya muhakkak bir tehlikeden kurtulmak için, tehlikeye sebep olan veya bir başka kişinin daha az veya eşit önemdeki hakkını ihlal ederek suç işlemesini ifade eder.

Zorunluluk hâli altında bulunan kişi, kusurlu olmadığı kabul edildiğinden işlediği suçtan dolayı cezalandırılmaz. Dolayısıyla zorunluluk hâlinde kişinin kendisinin veya bir üçüncü kişinin karşı karşıya kaldığı ağır veya muhakkak bir tehlikeden kurtulmak için tehlikeye sebebiyet veren veya tehlike ile ilgisi bulunmayan üçüncü bir kişiye karşı suç işlemesi, ancak bu durumda kusurlu olmadığı için işlediği bu suçtan dolayı cezalandırılmaması söz konusudur.

Zorunluluk hâli, TCK m. 25/2'de kusurluluğu kaldıran mazeret sebebi olarak düzenlenmiştir. Bu düzenleme gereğince zorunluluk hâlinin uygulama alanı bulabilmesi için, hem zorunluluk hâlini doğuran tehlikeye hem de zorunluluk durumu ile karşılaşan kişinin tehlikeyi bertaraf etmek üzere işlediği suça ilişkin bazı koşulların somut olayda gerçekleşmiş olması gerekir. Bu nedenle TCK m. 25/2'nin uygulama koşulları, tehlikeye ve korunmaya ilişkin şartlar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Tehlikeye ilişkin şartlar şunlardır:

- Bir tehlikenin var olması,
- Tehlikenin ağır ve muhakkak olması,
- Tehlikeden korunmak amacıyla suç işleyen kişinin tehlikeye bilerek sebebiyet vermemiş olması.

Korunmaya ilişkin şartlar şunlardır:

- Tehlike nedeniyle bir suç işlenmiş olması,
- Tehlikeden suç işlemek dışında başka suretle korunma imkanının bulunmaması,
- Korunması için suç işlenen hukuki değer ihlal edilen hukuki değerden üstün ya da eşit olması,
- Suç işleyen kişinin hukuken tehlikeye katlanma yükümlülüğünün bulunmaması.

KUSURLULUĞU KALDIRAN veya AZALTAN NEDENLER

1. CEBİR ve ŞİDDET – KORKUTMA ve TEHDİT

TCK m. 28’de kusurluluğu kaldıran kavramlardan biri olarak kabul edilen cebir ve şiddet, bir insan bedenine yönelik uygulanan fiziksel gücü ifade eder. Cebir kendi içerisinde, mutlak cebir (vis absoluta) - zorlayıcı cebir (vis compulsiva) olarak ikiye ayrılır. Kişinin davranışlarının karşı koyamayacağı kuvvete sahip maddi bir güç tarafından yönlendirilmesine mutlak cebir denir. Böylesi bir durumda kişinin hareketleri, karşı koyamayacağı mutlak cebir etkisi ile meydana geldiği, kendisi hareket etmediği, maruz kaldığı mutlak güç tarafından hareket ettirildiği için, kendisinden sadır olan fiiller, ceza hukuku anlamında iradi insan hareketi olarak kabul edilmez. Zorlayıcı cebir ise kişiye bir suç işlemesi için uygulanan ve belli bir zararı göze almadan karşı koyamayacağı veya kurtulamayacağı maddi gücü ifade eder. Bu durumda maddi güç ile karşılaşan kişi, gücün kendisine vereceği zararı göze almadan başka türlü hareket edemez. Bu nedenle kanun koyucu karşı koyamayacağı veya kurtulamayacağı bir maddi gücün etkisi nedeniyle haklı ve haksız davranış arasında haklı davranışı tercih ederek davranışlarını ona doğru yönlendirme yeteneğini kaybeden kişiyi, işlediği fiil açısından kusursuz kabul etmiştir. Korkutma ve tehdit, kişinin iradesinin gelecekte bir zarara uğrayacağı yönünde uyarı yapılmak suretiyle manevi olarak baskı altına alınmasını ifade eder. Cebir ve tehdit altında suç işleyen fail kusursuz sayılır, işlediği suçtan dolayı cezalandırılmaz. Bu durumda faile cebir veya tehdit uygulayarak suçu işleyen kişiler dolaylı fail olarak cezalandırılır.

2. HAKSIZ TAHİRİK TCK m. 29’da düzenlenmiş olan haksız tahrik, kişinin haksız bir fiilin kendisinde meydana getirdiği hiddet (öfke, gazap) veya şiddetli elem (üzüntünün) etkisiyle bu haksız fiili, icra eden kimseye karşı suç işlemesi hâlinde cezasında indirim yapılmasını gerektiren genel nitelikte bir kusurluluğu azaltan sebeptir. Örneğin kendisine küfür eden birine tokat atan kimse ya da oğlunu döven kişiyi döven baba gibi. Kanun koyucu kendisine veya bir yakınına yönelik haksız bir eylemde bulunulan bu kişinin bu fiile yönelik haksız da olsa bir karşı eylemde bulunmasının fitri bir durum olduğunu kabul ettiğinden, haksız tahriki, kusurluluğu azaltan bir cezada indirim sebebi olarak düzenlemiştir. Haksız tahrik TCK’nın 29. maddesinde “Haksız bir fiilin meydana getirdiği hiddet veya şiddetli elem etkisi altında suç işle”me hâli olarak tanımlanmıştır. Bu tanım çerçevesinde haksız tahrikin varlığının kabulü için,

- a) haksız bir fiilin varlığı
- b) bu haksız fiilin kişide hiddet veya şiddetli elem meydana getirmesi
- c) bu hiddet veya şiddetli elem neticesinde suç işlenmesi ve
- d) tepki olarak işlenen bu suçun ilk haksız fiili icra eden kimseye karşı işlenmesi şeklinde dört şartın gerçekleşmesi gerekir.

Bu şartların varlığı hâlinde hâkim, haksız tahrikin varlığını resen (görevi gereği) nazara alır.

3. Yaş Küçüklüğünün Ceza Sorumluluğuna Etkisi Çocukların kusur yeteneği ve yaş küçüklüğü, ceza sorumluluğuna etki eden bir neden olarak TCK m. 31’de düzenlenmiş; çocuk kavramından ne anlaşılması gerektiği de TCK m. 6/1-b’de tanımlanmıştır. TCK m. 6/1-b’e göre ceza kanunlarının uygulanmasında çocuk; henüz on sekiz yaşını doldurmamış kişidir. Bu nedenle on sekiz yaşını doldurmamış olması kaydıyla mahkeme kararı veya evlenme yoluyla ergin kılınmış kişiler de ceza hukuku bakımından çocuk sayılır. Kanun koyucu, yaş küçüklüğünün ceza sorumluluğuna etkisini çocuğun içinde bulunduğu yaş grubuna göre üç ayrı kategoride düzenlemiştir:

- a-) 0-12 yaş arası çocuklar,
- b-) 13-15 yaş arası çocuklar ve
- c-) 16-18 yaş arası çocuklar.

TCK m. 31/1’e göre, suç teşkil eden fiili işlediğinde on iki yaşını doldurmamış olan çocukların ceza sorumluluğu yoktur. Bu kişiler hakkında ceza kovuşturması yapılamaz; ancak çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanabilir. Kanun koyucu TCK m. 31/2’de, suç teşkil eden fiili işlediğinde on iki yaşını tamamlamış olup da on beş yaşını tamamlamamış olan bir çocuğun ceza sorumluluğunun olup olmadığının belirlenmesinde, işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama yeteneğine sahip olup olmamasına göre ikili bir ayrıma gitmiştir. Söz konusu yaş grubundaki suça sürüklenen çocuğun suç teşkil eden fiili işlediğinde, işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayamadığı veya davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişmemiş olduğu anlaşılırsa kendisi hakkında 0-12 yaş grubundaki çocuklara ilişkin hükümler uygulama alanı bulur. Suç teşkil eden fiili işlediğinde bu

yaş grubunda yer alan çocuğun işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin var olduğunun tespit edilmesi durumunda suç teşkil eden fiiline ilişkin kusurlu hareket ettiği kabul edilir ve işlediği suç nedeniyle cezalandırılır. Kanun koyucu, fiili işlediği sırada on beş yaşını tamamlamış olup da on sekiz yaşını tamamlamamış çocukların işledikleri suça yönelik kusur yeteneğine (algılama ve irade yeteneğine) dolayısıyla ceza sorumluluğuna sahip olduğunu kabul etmiştir.

4. Sağırılığın ve Dilsizliğin Ceza Sorumluluğuna Etkisi Sağır ve dilsizin ceza sorumluluğunun belirlenmesinde, failin suç oluşturan fiili işlediği sıradaki yaşı ölçü alınmıştır. Konuyu düzenleyen TCK m. 33'e göre, Kanun'un, 0-12 yaş aralığındaki birinci grup çocuklara ilişkin hükümleri (TCK m. 31/1), suç teşkil eden fiili işlediğinde on beş yaşını doldurmamış olan sağır ve dilsizler hakkında; 13-15 yaş aralığındaki ikinci grup çocuklara ilişkin hükümleri (TCK m. 31/2), suç teşkil eden fiili işlediğinde on beş yaşını doldurmuş olup da on sekiz yaşını doldurmamış olan sağır ve dilsizler hakkında; 16-18 yaş aralığındaki üçüncü grup çocuklara ilişkin hükümleri ise (TCK m. 31/3) suç teşkil eden fiili işlediğinde on sekiz yaşını doldurmuş olup da yirmi bir yaşını doldurmamış olan sağır ve dilsizler hakkında uygulanır. Fiili işlediği sırada yirmi bir yaşını doldurmuş sağır ve dilsizlerin ceza sorumluluğu ise tam olarak kabul edilmiştir.

5. Akıl Hastalığı Akıl hastalığı, kişinin ya işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayabilmesini engellemekte ya da işlediği fiille ilişkin davranışlarını yönlendirme yeteneğini (irade yeteneği) etkilemektedir. Bu sebeple kanun koyucu TCK m. 32'de akıl hastalığını, kişinin kusur yeteneğine etkisine göre ceza sorumluluğunu kaldıran veya azaltan bir neden olarak kabul etmiştir. Kanun koyucu, hastalığın kişinin işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını anlama ve davranışlarını yönlendirme yeteneği üzerindeki etkisini dikkate alarak, akıl hastalığının ceza sorumluluğuna etkisini ikiye ayırarak düzenlemiştir. Bu çerçevede ilk olarak TCK m. 32/1'de, akıl hastalığı nedeniyle işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayamayan veya bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneği önemli derecede azalmış olan kişinin kusur yeteneğinin olmadığı kabul edilmiştir. Bu sebeple fiili işlediği sırada sahip olduğu akıl hastalığının kusur yeteneğini fıkra da belirtilen şekilde etkilediği faile ceza verilmez, bu fail hakkında sadece TCK m. 57'de öngörülen güvenlik tedbirlerine hükmolunabilir. İkinci olarak TCK m. 32/2'de, aynı maddenin ilk fıkrasında yazılı derecede olmamakla birlikte, işlediği fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneği azalmış olan kişinin akıl hastalığı nedeniyle kusur yeteneğinin ortadan kalkmadığı, ancak azaldığı kabul edilmiştir. Bu nedenle fiili işlediği sırada sahip olduğu akıl hastalığı kusur yeteneğini fıkra da belirtilen şekilde etkileyen faile ceza verilir. Ancak verilecek cezada m. 32/2'de belirtilen oranlarda indirim yapılır.

6. Geçici Nedenler Kanun koyucu, TCK m. 34'de, akıl hastalığı sayılmayan ancak failin fiili işlediği sırada algılama veya irade yeteneğini ortadan kaldıran bu nedenleri, "geçici nedenler" olarak adlandırmıştır. Bunun sebebi, akıl hastalığının aksine, geçici nedenlerin söz konusu olduğu hâllerde failin isnat yeteneğindeki azalmanın sürekli değil, geçici nitelikte olmasıdır. Kanun koyucu, TCK m. 34/1'de, geçici bir nedenin failin ceza sorumluluğunu ortadan kaldırması için, failin geçici nedenin etkisiyle işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayamamış olması veya bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin önemli derecede azalmış olmasını aramıştır.

7. Alkol ve Uyuşturucu Madde Kullanımının Ceza Sorumluluğuna Etkisi TCK m. 34/1'de, irade dışı alınan alkol veya uyuşturucu madde etkisiyle, işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayamayan veya bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneği önemli derecede azalmış olan kişiye ceza verilmeyeceği kabul edilmiştir. TCK m. 34/2'de ise irade olarak alınan alkol veya uyuşturucu madde etkisinde suç işleyen kişinin kusur yeteneği dolayısıyla ceza sorumluluğunun tam olduğu, bu kişinin işlediği suçun tam cezasıyla cezalandırılacağı kabul edilmiştir.

8. HATA Hata, failin bilgisizliği (eksik ya da yanlış bilgisi) ya da fiilin haksızlık içeriğine ilişkin değerlendirmesinde düştüğü yanlış nedeniyle dış dünyada istemediği bir neticeye yol açması veya istediği neticeyi meydana getirememesidir. Ceza hukukunda hatanın iki görünüm şekli vardır. İlk olarak failin suçun unsurlarına ilişkin bilgisizliği nedeniyle hataya düşmesi söz konusu olabilir. Bu durumda fail, bilgisizliği nedeniyle dış dünyaya ilişkin bir şeyi yanlış algılamakta ve bu nedenle istediğinden farklı bir neticenin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Suçun unsurlarında meydana gelen bu hata unsur veya tipiklik yanılığı olarak adlandırılmaktadır. İkinci olarak failin işlediği fiilin hukuk düzeni tarafından bir haksızlık olarak kabul edilip edilmediğinin değerlendirmesinde hataya düşmesi söz konusu olabilir. Bu durumda failin hatası bilgisizlikten değil fiilin haksızlık teşkil edip etmediğine ilişkin değerlendirmesinden kaynaklandığından, bir değerlendirme hatası söz konusudur. Bu hata da haksızlık yanılığı veya yasak hatası olarak adlandırılmaktadır.

TCK'da, hata konusunu düzenleyen 30. maddede suçun unsurlarında bilgisizlik nedeniyle hatanın failin kastını ortadan kaldıracağı, haksızlık yanılığı hâlinde ise bu yanılığın kaçınılmaz olması durumunda failin kusurluluğunu ortadan kaldıracağı kabul edilmiştir. Buna bağlı olarak da failin kastını kaldıran hata hâlleri, suçun maddi unsurlarında (TCK m. 30/1), suçun nitelikli unsurlarında (m. 30/2) ve hukuka uygunluk nedenlerinin maddi şartlarında (m. 30/1, 3) hata şeklinde üçe ayrılarak düzenlenmiştir.

Kusurluluğu etkileyen hata hâlleri ise kusurluluğu azaltan veya ortadan kaldıran nedenlerin maddi şartlarında hata (m. 30/3) ve haksızlık yanılığı (yasak hatası) (m. 30/4) şeklinde ikiye ayrılmıştır.

SUÇA TEŞEBBÜS – SUÇUN TAMAMLANMAMASI

Bir suç işlenirken fail ceza hukukunda suç yolu (iter criminis) olarak adlandırılan dört aşamalı bir süreçten geçer:

- 1) Suç kararının alınması,
- 2) Hazırlık hareketleri,
- 3) İcra hareketlerinin yapılması ve
- 4) Suçun neticelenmesi-tamamlanması.

Buna göre bir suç işleyecek olan fail; önce karar verir, sonra suçun işlenebilmesi için gerekli olan hazırlıkları yapar, daha sonra bu hazırlıklarını icraya dökerek suça yönelik icra hareketlerini yapar, icra hareketlerinin yapılmasının ardından da suç tamamlanır ve biter. Teşebbüs, hazırlık hareketlerini bitirerek icra hareketlerine başlamış olan failin, suçun icrasını elinde olmayan sebeplerle tamamlayamaması ya da kastettiği neticeyi gerçekleştirememesidir. Teşebbüs hâlinde subjektif/manevi unsurlar açısından tamamlanmış, ancak objektif/maddi unsurlar yönünden tamamlanmamış bir suç söz konusu olduğu için, tamamlanmış suçların aksine bir suçun teşebbüs aşamasında kalıp kalmadığı incelenirken incelemeye maddi unsurlardan değil, manevi unsurdan başlanır. Teşebbüs, iştirak ve içtima gibi suçun özel görünüş şekillerinden birisidir. Suça iştirak gibi, suça teşebbüse yönelik düzenlemenin ikinci özelliği ise tek başına – bağımsız olarak – uygulanamayan, ancak özel ceza normları ile birlikte uygulanabilen, tamamlayıcı nitelikte bir hukuk normu olmasıdır. TCK m. 35'e göre teşebbüsün şartları:

- a-) Ön Şart: Suçun maddi yapısının teşebbüse elverişli olması,
- b-) Suçun manevi unsurun doğrudan kast olması,
- c -) Suçun icra hareketlerine başlanmış olması,
- d-) İcra hareketlerinin suçun işlenmesine elverişli olması,
- e-) Suçun elde olmayan sebeplerle tamamlanamaması.

Gönüllü Vazgeçme Gönüllü vazgeçme, TCK'nın 36. maddesinde şu şekilde düzenlenmiştir: "Fail, suçun icra hareketlerinden gönüllü vazgeçer veya kendi çabalarıyla suçun tamamlanmasını veya neticenin gerçekleşmesini önlerse teşebbüsten dolayı cezalandırılmaz; fakat tamam olan kısım esasen bir suç oluşturduğu takdirde, sadece o suça ait ceza ile cezalandırılır." Dolayısıyla gönüllü vazgeçme, suç yolunda icra hareketlerine başlayıp teşebbüs aşamasına kadar gelen bir failin

- a) suçun icra hareketlerine kendi isteği ile son vermesi ya da
- b) icra hareketlerini tamamlamasından sonra suçun tamamlanmasını veya neticenin meydana gelmesini önlemesidir.

Gönüllü vazgeçmenin şartları şunlardır:

- Failin vazgeçmesi, kendi iradi davranışından kaynaklanmalıdır.
- Vazgeçme, gönüllü olmalıdır.
- Fail, icra hareketlerine son vermiş veya neticeyi önlemiş olmalıdır.

Etkin Pişmanlık Failin bir suçun tamamlanmasından sonra ortaya çıkan neticeden kaynaklanan sonuçları ortadan kaldırılmaya yönelik davranışları etkin pişmanlık olarak adlandırılır. Örneğin kamu görevlisinin zimmetine geçirdiği malı iade etmesi etkin pişmanlık oluşturur. Etkin pişmanlık, cezayı kaldıran veya cezada indirim yapılmasını gerektiren bir şahsi hâldir; kusurluluk veya suçun diğer unsurları ile ilişkisi yoktur. Ancak gönüllü vazgeçmenin aksine TCK'da genel hükümler kısmında düzenlenmediğinden, ancak özel düzenlemeyle yer verildiği suç tiplerinde uygulama alanı bulur (Örneğin, TCK m. 109; TCK m. 248).

İÇTİMA – SUÇLARIN ÇOKLUĞU

Ceza hukukunda kural olarak kaç tane fiil varsa o kadar suçun olduğu kabul edilir ve fail her suçtan ayrı ayrı cezalandırılır; buna, gerçek içtima denir. Ancak kanun koyucu, kimi istisnai durumlarda bu ana kuraldan ayrılmak ihtiyacı duymuştur. Bu istisnai hâller suçların içtiması olarak isimlendirilir. Suçların içtiması, bir olayda birden fazla suçun bulunduğu hâllerde söz konusu olur. Bu durumda ya fail bir fiil ile birden fazla suçun işlenmesine sebebiyet vermekte (örneğin bir kimsenin yazdığı bir şikâyet dilekçesi ile hem hakaret hem de iftira suçunu işlemesi gibi) ya bir fiil ile aynı suç aynı anda birden fazla kişiye karşı işlenmekte (örneğin bir kişinin tek bir sözle birden fazla kişiye hakaret etmesi) ya da bir suç işleme kararı ile birlikte farklı zamanlarda aynı kişiye karşı birden fazla kez (örneğin bir tezgâhtarın bir hafta boyunca her gün kasadan belirli bir miktar para alması) işlenmektedir. Birinci hâl

farklı neviden fikrî içtima (TCK md.44), ikinci hâl aynı neviden fikrî içtima (TCK md.43/2) üçüncü hâl ise zincirleme suç (TCK md.43/1) olarak adlandırılır. Bunun dışında bir de görünüşte içtima olarak isimlendirilen bir hâl vardır. Bu hâlde görünüşte somut olaya uygulanabilecek birden fazla normun varlığı söz konusudur. Ancak gerçekte olaya uygulanabilecek tek bir norm vardır. Türk Ceza Kanunu'nda görünüşte içtima hâllerinden sadece bileşik suç düzenlenmiştir (TCK m .42).

BİLEŞİK SUÇ

TCK m. 42'de düzenlenen bileşik suç, bir suçun icra hareketinin bir başka suç tipinin fiil unsurunu veya ağırlaştırıcı nedenini oluşturması durumunda söz konusu olur. ZİNCİRLEME SUÇ Bir kişinin bir suç işleme kararının icrası kapsamında, değişik zamanlarda, aynı kişiye karşı, aynı suçu birden fazla kez işlemesi durumunda zincirleme suçun varlığından bahsedilir (TCK m. 43/1). Bu durumda kanun koyucu, farklı zamanlarda işlenmiş birden fazla suçun ayrı ayrı değil, arkasındaki karar birliğini göz önüne alarak tek bir suç gibi cezalandırılmasını, ancak verilecek cezanın belli oranda artırılmasını kabul etmiştir. Örneğin bir banka görevlisinin önceden aldığı bir kararla çalıştığı kurumun hesaplarındaki paraları, farklı tarihlerde kendi zimmetine geçirmesi durumunda zincirleme suç söz konusu olur.

Zincirleme suçun unsurları,

- a) bir suç işleme kararının varlığı,
- b) aynı suçun farklı zamanlarda birden fazla kez işlenmesi ve
- c) suçların mağdurunun aynı olmasıdır.

FİKRÎ İÇTİMA

Fikrî içtima, failin kanunun aynı veya farklı hükmünü bir fiil ile birden fazla kez ihlal etmesidir. Diğer bir söyleyişle fikrî içtima, kişinin yaptığı tek bir fiil ile aynı veya farklı türde birden fazla suçun oluşumuna sebebiyet vermesidir. Fikrî içtima failin tek bir fiil ile işlediği birden fazla suçun aynı veya farklı suç olmasına göre aynı neviden (TCK m. 43/2) veya farklı neviden (TCK m. 44) fikrî içtima olarak ikiye ayrılır. Aynı Neviden Fikrî İçtima TCK m. 43/2'de düzenlenen aynı neviden fikrî içtima, aynı suçun farklı kişilere karşı tek bir fiille işlenmesi durumunda söz konusu olur. Bu durumda fail, icra ettiği tek bir fiille aynı suçu birden fazla kişiye karşı işlemektedir. Örneğin F'nin kendisine dükkânına ceza yazan üç zabıtaya küfür etmesi durumunda F, zabıtalara karşı üç ayrı hakaret suçunu tek bir kez küfür etmekten müteşekkil tek bir hareketle işlemiş olduğundan, aynı neviden fikrî içtima söz konusu olur.

Farklı Neviden Fikrî İçtima TCK m. 44'de düzenlenen farklı neviden fikrî içtima, kişinin icra ettiği tek bir fiil ile neveleri farklı olan birden fazla suç işlemesi durumunda söz konusu olur. Örneğin kişinin attığı bir taş ile hem bir kişiyi yaralaması (TCK m. 86-kasten yaralama suçu) hem de arkasındaki dükkânın vitrin camını kırması durumunda (TCK m. 151 mala zarar verme suçu) tek fiille işlenen birden fazla suç birbirinden farklı neviden olduğu için, farklı neviden fikrî içtima söz konusudur.

İŞTİRAK – SUÇLULARIN ÇOKLUĞU

Fail TCK'nın 37. maddesine göre suçun kanuni tanımında belirtilen fiili icra eden kişiye fail denir. Suçlar, failinin sıfatına göre, herkes tarafından işlenebilen suçlar ve özgü suçlar olmak üzere ikiye ayrılır. Suçlar, kanuni tanımdaki tipik eylemin icrasını gerçekleştirecek failinin sayısına göre ise tek failli ve çok failli suçlar diye ikiye ayrılırlar. Tek failli suçlar, suçun kanuni tarifindeki fiil unsurunun tek bir kişi tarafından gerçekleştirilebileceği suçlardır. Çok failli suçlar ise suçun işlenebilmesi için zorunlu olarak birden fazla kişinin fail olarak suçun işlenişine katılmasının gerekli olduğu suçlardır. Bir suçun çok failli suç olabilmesi için;

- Kanuni tanımda faillerin birden fazla olması gerektiği belirtilmelidir.
- Faillerden en az birinin cezalandırılabilmesi mümkün olmalıdır.

Suçta İştirak Tek failli bir suçun birden fazla kimsenin katkısı ile işlendiği durumlarda bu kişilerin nasıl cezalandırılacağı sorunu “iştirak müessesesinin” hukuki temelini oluşturur. İştirak hâlinde kanuni tipe uygun eylem bir veya birden fazla kişi tarafından ihlal edilmesine rağmen, suçun unsurlarından olan tipikliği ihlal etmeyen kimseler kanuni tipteki eylemin icrasına maddi veya manevi olarak katkıda buldukları için iştirak hükümleri gereğince cezalandırılır. Bu bakımdan iştirake ilişkin hükümler, teşebbüse ilişkin hükümler gibi ceza sorumluluğunu genişletici hükümlerdir. Faillik Türleri

1. Müstakil – Tek Başına Faillik Tipikliğin objektif ve subjektif bütün unsurlarını tek başına meydana getiren kişiye müstakil fail denir. Bazı suçlar, niteliği gereği kural olarak sadece tek başına işlenebilirler. Bunlar; bizzat işlenebilen suçlar, özgü suçlar ve yükümlülük suçlarıdır.

2. Müşterek Faillik (TCK md.37/1) TCK m. 37/1’de suçun kanuni tanımında yer alan fiili birlikte gerçekleştirenlerden her birinin fail olarak sorumlu olacağı düzenlenmiştir. Dolayısıyla birlikte faillik “fiili birlikte gerçekleştirmek”tir.

3. Dolaylı Faillik Suçun başka bir kişinin araç olarak kullanılması suretiyle işlenmesi de mümkündür. Suçun işlenmesinde bir başkasını iradesine hâkim olmak suretiyle araç olarak kullanan kişiye dolaylı fail denir.

4. Yan Yana Faillik Birden fazla kişinin aralarında bir suç işleme kararı olmaksızın tipik eylemi eş zamanlı olarak gerçekleştirmesi durumunda yan yana faillik söz konusu olur.

Şeriklik Failin fiilini işlemesine maddi veya manevi olarak nedensel katkı sağlayan kişiye şerik denir. Şerikin failin işlediği suç nedeniyle cezalandırılmasının nedeni, failin fiiline ortak suç işleme kararının icrası kapsamında, nedensel katkı sağlayarak failin suç işlemesini kolaylaştırmasıdır. Dolayısıyla şerik, yaptığı maddi veya manevi katkıyla failin işlediği suçun ortaya çıkardığı haksızlığa katkıda bulunduğundan, ortaya çıkan haksızlık nedeniyle cezalandırılmaktadır. Burada şerikliğin cezalandırılmasının dayanağını; **a) iştirak iradesi,**

b) suçun işlenişine maddi veya manevi olarak nedensel katkıda bulunma ve

c) bağıllık kuralı nedeniyle failin işlediği fiilden sorumlu tutulması oluşturmaktadır.

Şerikliğin Türleri Kanunumuz, iştirak hâlinde işlenen suçların cezalandırılmasında suçun işlenmesine katkıda bulunanları fail ve şerik diye ikiye ayırdığı gibi, şerikliği de suçun işlenmesine olan katkısına göre kendi içinde azmettirme ve yardım etme şeklinde ikiye ayırmıştır. Dolayısıyla şerikliğin a) azmettirme ve b) yardım etme olmak üzere iki farklı görünüm şekli bulunmaktadır.

1. Azmettirme Azmettirme, suç işleme düşüncesi olmayan bir kimseye suç işleme düşüncesi aşılayarak, onu suç işlemeye ikna ederek, suç işleme kararı aldırmasıdır. Azmettirenin suçun işlenişine yaptığı nedensel katkıyı da bu fikrî etki oluşturmaktadır. Bu nedenle azmettirmeden bahsedilebilmesi için,

• Bir kişinin suç işleme düşüncesi bulunmayan bir başka kişiye, azmettirme kastıyla hem suç işleme düşüncesi aşılması hem de suç işleme kararı aldırması,

• Failin söz konusu suçun icra hareketlerine başlaması gerekir. Ancak azmettirme açısından, azmettirenin davranışı suç işleme kararının ortaya çıkışında tek etken olmak zorunda değildir.

2. Yardım Etme Şerikliğin bir diğer görünüm şekli, yardım etmedir. Yardım etme, suçun işlenmesini kolaylaştıran, azmettirme ve faillik dışında kalan, suçun işlenmesine yönelik maddi veya manevi nitelikteki, icrai ya da ihmali davranışla gerçekleştirilen her türlü nedensel katkıdır. Yardım etme, suça yönelik nedensel katkının türüne göre maddi ve manevi yardım etme diye ikiye ayrılır. Maddi yardım etme iki şekilde görülür. Bunlardan birincisi failin işlenmesinden önce veya işlenmesi sırasında yardımda bulunarak icrasını kolaylaştırma, ikincisi suçun icrasında kullanılan araçları

sağlamaktır. TCK m. 39/2'de manevi yardım olarak kabul edilen dört farklı nedensel katkı belirlenmiştir. Bunlar:

- Suç İşlemeye Teşvik Etmek
 - Suç İşlemek Kararını Kuvvetlendirmek;
 - Suçun İcrasından Önce Suçun Nasıl İşleneceği Konusunda Yol Göstermek
 - Fiilin İşlenmesinden Sonra Yardımda Bulunacağını Vaat Etmek Suçun İcrasına Bir Kişinin Hem Fail Hem de Şerik Olarak Katılması Somut davada bir kişi, hem bağımsız veya müşterek fail hem de şerik sıfatını olarak cezalandırılır, şeriklikten dolayı ayrıca ceza verilmez.
- Benzer bir şekilde kişinin suçun işlenmesine hem azmettiren hem de yardım eden olarak nedensel katkı sağlayan kişi de sadece azmettiren olarak cezalandırılır; bu durumda kişinin yardım etme olarak kabul edilen katkıları, cezalandırılmayan sonraki hareket kapsamında kalır. Failin Ortak Suç İşleme Kararının Dışına Çıkması İştirak, birden fazla kişinin ortak suç işleme kararı çerçevesinde bir araya gelmesidir. Ancak kimi durumlarda fail veya failerin iştirak iradesinin dışına çıkarak kararlaştırılan suçtan daha ağır veya hafif ya da nitelik olarak farklı bir suç işlemesi söz konusu olabilir. Bu çerçevede somut olayda failin suç ortaklarının üzerinde anlaşığından başka bir suç işlemesi durumda ortaya çıkan sonuçtan sorumluluğun farklı olasılıklar göz önüne alınarak çözümlenmesi gerekir.
- Fail, Suçun İcra Hareketlerine Başlamamış Olabilir: Bu durumda şeriklerin sorumluluğu failin suç işlemiş olmasına bağlı olduğu için, ne failin ne de şeriklerin cezai sorumluluğu söz konusu olmaz.
 - Failin İşlediği Suç, Fail ve Şeriklerin İşlenmesi İçin Anlaşığı Suçtan Daha Hafif Olabilir: Bu durumda şeriklerin sorumluluğu failin fiiline göre belirlendiğinden dolayı şerikler hafif neticeden dolayı cezalandırılır.
 - Failin İşlediği Suç, Fail ve Şeriklerin İşlenmesi İçin Anlaşığı Suçtan Daha Ağır Olabilir. Bu durumda şeriklerin ağır suçtan sorumlu tutulması için, ağırlaşan netice bakımından en azından olası kastlarının bulunması gerekir.
 - Failin İşlediği Suç, Üzerinde Anlaşılan Suçtan Nitelik Olarak Tamamen Farklı Olabilir; Şeriklerin sorumluluğunun sınırını iştirak iradeleri çizdiğinden, şerikler failin işlediği suçtan sorumlu olmaz. Zira üzerinde anlaşılan ve işlenen suç aynı değildir.

CEZALAR

Ceza, suç karşılığında devlet tarafından uygulanan yaptırımdır. Cezaya suç oluşturan bir fiil dolayısıyla hükmedilir, cezanın verilebilmesi için önceden işlenen bir suçun varlığı şarttır. Bu nedenle ceza, geçmişe yöneliktir. Ancak ceza, aynı zamanda geleceğe de yöneliktir; çünkü cezanın genel ve özel önlemeyi sağlamak amacı vardır Türk Ceza Kanunu'nda Cezaların Sınıflandırılması TCK'ya göre suç karşılığında uygulanan yaptırım olarak cezalar, hapis ve adli para cezalarıdır (m. 45). Cezada kanunilik ilkesi gereği kanunda belirtilen ceza türleri dışında bir ceza türü yaratılması mümkün değildir. Kanunda suç karşılığında özgürlüğü bağlayıcı ceza türü olarak hapis cezasına, mal varlığına yönelik ceza olarak da adli para cezasına yer verilmiştir. Bir suç karşılığında ceza olarak sadece hapis ya da sadece adli para cezası öngörülebileceği gibi, her iki cezanın birlikte uygulanması ya da adli para cezasının hapis cezasının seçeneğini oluşturması mümkündür.

Hapis Cezaları Failin işlediği suçun karşılığı olarak özgürlüğünden kanunda belirtilen süre kadar yoksun bırakılması hapis cezasıdır. Hapis cezaları, TCK'nın 46. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre hapis cezaları; ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası, müebbet hapis cezası ve süreli hapis cezasıdır. Hapis cezalarının infazına ilişkin usul ve esaslar Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'da düzenlenmiştir. Bu kanunda ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası ayrı bir infaz rejimine tabi tutulmuş iken müebbet hapis ve süreli hapis cezaları bakımından aynı infaz rejimi öngörülmüştür. Ölüm cezasının kaldırılmasından sonra bu cezanın yerine ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası getirilmiştir. Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası, hükümlünün yüksek güvenlik önlemlerine tabi tutularak ömür boyu hapsedilmesidir. Müebbet hapis cezası, hükümlünün hayatı boyunca devam eder. Müebbet hapis cezasının ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasından farkı, sıkı güvenlik rejimine tabi olmamasıdır. Bu ceza, süreli hapis cezasına uygulanan infaz rejimine göre infaz edilir. Süreli hapis cezası, kanunda aksi belirtilmeyen hâllerde bir aydan az yirmi yıldan fazla olamaz. Hükmedilen bir yıl veya daha az süreli hapis cezası kısa süreli hapis cezasıdır. Kısa süreli cezanın belirlenmesi için esas alınan ceza, yargılama sonunda hükümlenen somut cezadır. Kısa Süreli Hapis Cezasının Seçenek Yaptırımlara Çevrilmesi Kısa süreli hapis cezasının Türk Ceza Kanunu'nun 50. maddesindeki seçenek yaptırımlara çevrilebilmesi için hükmedilen hapis cezasının bir yıl ve daha az süreli olması gereklidir. Burada kastedilen suç için kanunda öngörülen cezanın miktarı değil, sonuç cezadır. Birden fazla suç işleyen sanık için süre, her bir suç bakımından ayrı ayrı değerlendirilmelidir.

Suç tanımında hapis cezası ile adli para cezasının seçenek olarak öngörüldüğü hâllerde, hapis cezasına hükmedilmişse bu ceza adli para cezası dışındaki seçenek yaptırımlara çevrilmelidir. Kısa süreli hapis cezası adli para cezasına, mağdurun veya kamunun uğradığı zararın aynen iade, suçtan önceki hâline getirme veya tazmin suretiyle tamamen giderilmesine, en az iki yıl süreyle, bir meslek veya sanat edinmeyi sağlamak amacıyla, gerektiğinde barınma imkânı da bulunan bir eğitim kurumuna devam etmeye, mahkûm olunan cezanın yarısından bir katına kadar süreyle, belirli yerlere gitmekten veya belirli etkinlikleri yapmaktan yasaklanmaya, sağladığı hak ve yetkiler kötüye kullanılmak suretiyle veya gerektirdiği dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı davranışlarla suç işlenmiş olması durumunda, mahkûm olunan cezanın yarısından bir katına kadar süreyle, ilgili ehliyet ve ruhsat belgelerinin geri alınmasına, belli bir meslek ve sanatı yapmaktan yasaklanmaya, mahkûm olunan cezanın yarısından bir katına kadar süreyle ve gönüllü olmak koşuluyla kamuya yararlı bir işte çalıştırılmaya çevrilebilir. Daha önce hapis cezasına mahkûm edilmemiş olmak koşuluyla, mahkûm olunan otuz gün veya daha az süreli hapis cezası ile fiili işlediği tarihte on sekiz yaşını doldurmamış veya altmış beş yaşını bitirmiş bulunanların mahkûm edildiği bir yıl veya daha az süreli hapis cezası, birinci fıkrada yazılı seçenek yaptırımlardan birine çevrilir.

Hapis Cezasının Ertelenmesi

Erteleme mahkemenin kural olarak ilk defa suç işleyip de bu suçtan dolayı kanunda öngörülen sürelerde hapis cezasına mahkûm olan kişinin yargılama sürecinde gösterdiği pişmanlık dolayısıyla, ileride tekrar suç işlemeyeceği kanısına vardığında infazı, kanunda öngörülen belli sürelerde geri bırakmasıdır. Sadece hapis cezaları ertelenebilir, güvenlik tedbirleri ve adli para cezaları ertelemeye konu olamaz. İşlediği suçtan dolayı iki yıl veya daha az süreyle hapis cezasına mahkûm edilen kişinin cezası ertelenebilir. Bu sürenin üst sınırı, fiili işlediği sırada on sekiz yaşını doldurmamış veya altmış beş yaşını bitirmiş olan kişiler bakımından üç yıldır. Cezanın ertelenebilmesi için hükümlünün daha önce kasıtlı bir suçtan dolayı üç aydan fazla hapis cezasına mahkûm edilmemiş olması gereklidir. Adli

para cezası ve güvenlik tedbirleri ertelemeye engel değildir. Cezanın ertelenebilmesi için kişinin suç işledikten sonra yargılama sürecinde gösterdiği pişmanlık dolayısıyla tekrar suç işlemeyeceği konusunda mahkemede bir kanaatin oluşması gereklidir. Mahkeme erteleme kararı verip vermemekte takdir yetkisine sahiptir.

Cezası ertelenen hükümlü hakkında bir yıldan az, üç yıldan fazla olmamak üzere, bir denetim süresi belirlenir. Bu sürenin alt sınırı, mahkûm olunan ceza süresinden az olamaz. Adli Para Cezası Suçlunun mal varlığına yönelmiş bir ceza olan adli para cezası, işlenen suçun karşılığı olarak hükümden alınan bir miktar paranın devlet hazinesine ödenmesidir. Türk Ceza Kanunu'nun m. 52/1'e göre; adli para cezası beş günden az ve kanunda aksine hüküm bulunmayan hâllerde yedi yüz otuz günden fazla olmamak üzere belirlenen tam gün sayısının, bir gün karşılığı olarak takdir edilen miktar ile çarpılması suretiyle hesaplanan meblağın hükümlü tarafından devlet hazinesine ödenmesinden ibarettir. Adli para cezasının infazında hâkim, adli para cezasının bir seferde ödenmesi için hükümlüye süre verebileceği gibi adli para cezasını taksitlere de bölebilir. Ancak taksit süresi en çok iki yıl ve en az dörttür.

Taksitlerden biri ödenmez ise adli para cezasının geri kalan kısmı tamamen tahsil edilir ve ödenmeyen adli para cezası hapse çevrilir. Cezanın Belirlenmesi Cezanın belirlenmesinde; ceza çeşidinin seçilmesi, ceza miktarının hesaplanması ve cezanın artırılıp indirilmesinde göz önünde tutulacak sınır olmak üzere üç aşama bulunmaktadır. Ceza çeşidinin belirlenmesi Kanunda ilgili suç için seçimlik cezanın öngörüldüğü hâllerde ceza çeşidinin seçimi hâkimin takdirine bağlıdır. Hâkim, hapis ya da adli para cezasından birini takdirine göre seçebilir. Şayet kanunda gösterilen ceza çeşidi tek ise yani sadece hapis cezası ya da sadece adli para cezası veya hapis cezası ve adli para cezası, hâkimin ceza çeşidini seçmeye ilişkin takdir yetkisi bulunmamaktadır. Kanunda öngörülen ceza çeşidine karar verecektir. Ceza miktarının hesaplanması Türk Ceza Kanunu'nda birçok suç için sabit bir ceza belirlenmeyip cezanın alt ve üst sınırları gösterilmiştir.

Hâkim de bu kanuni sınırlar arasında bir ceza belirlemeye ilişkin serbest bırakılmıştır. Ancak belirlediği cezayı gerekçelendirmek zorundadır. Yukarı ve aşağı sınırların aşılmaması Kanunda açıkça yazılmış olmadıkça cezalar, ne artırılabilir ne eksiltilebilir ne de değiştirilebilir. Hâkim, somut cezayı belirlerken cezaların aşağı ve yukarı sınırlarını göz önünde tutmak zorundadır. Kanunda suçun cezası için, sadece hapis cezası denilmiş ise; TCK m. 49'daki "sürelî hapis cezası, kanunda aksi belirtilmeyen hâllerde bir aydan az, yirmi yıldan fazla olamaz." Hükmü dolayısıyla hâkim, temel cezayı bir ay ile yirmi yıl arasında bir süre olarak belirleyecektir. Sürelî hapis cezaları bakımından kanun koyucu, genel bir sınır koymuştur. TCK m. 61/7'ye göre sürelî hapis cezasını gerektiren bir suçtan dolayı bu madde hükümlerine göre belirlenen sonuç ceza, otuz yıldan fazla olamaz. Yani sürelî hapis cezası, ceza ne kadar artırılırsa artırılsın 30 yıldan fazla olamaz. Bu sınırın aşılamaması suç karşılığında uygulanan müstakil cezalar bakımındandır, fail birden fazla suç işlemiş ise TCK 61/7 uygulanmaz. Ceza Miktarının Hesaplanmasında Sıra Somut ceza, TCK m. 61'de gösterilen sıraya göre tespit edilecektir. Buna göre hâkim öncelikle TCK m. 61/1'de gösterilen hususları dikkate alarak işlenen suçun kanuni tanımında öngörülen cezanın alt ve üst sınırı arasında temel cezayı belirler. Yapılacak arttırma veya eksiltmeler bu temel ceza üzerinden hesaplanacaktır.

Takdirî İndirim Nedenleri Cezanın belirlenmesi sırasında son olarak takdirî indirim nedenleri uygulanacak ve ceza somutlaştırılacaktır. Takdirî indirim nedenleri, kanun tarafından belirlenmeyip hâkimin göz önünde tutabileceği birtakım özellikler dolayısıyla cezanın bir miktar indirilmesine olanak sağlayan ve uygulanması hâkimin takdirine bağlı nedenlerdir. Mahsup Mahkûm olunan bir suçtan dolayı kişinin daha önce gözaltı ya da tutuklama gibi koruma tedbirleriyle şahsi hürriyeti sınırlandırılmış olabilir. Kişi hakkında bir mahkûmiyet hükmü yokken özgürlüğünün sınırlandırılması sonucunu doğuran bu tedbirlerin uygulanması sırasında geçen sürelerin mahkûm olunan cezadan indirilmesi gereklidir.

Güvenlik Tedbirleri Türk ceza hukunda yaptırım türleri ceza ve güvenlik tedbirleridir. Cezalar, hapis cezaları ve adli para cezalarıdır. Güvenlik tedbirleri ise belli hakları kullanmaktan yoksun bırakma, eşya ve kazanç müsadere, akıl hastalarına özgü güvenlik tedbirleri, çocuklara özgü güvenlik tedbirleri, alkol ve uyuşturucu madde bağımlılarına özgü güvenlik tedbirleri, tekerrür, tüzel kişiler hakkında güvenlik tedbirleri ve sınır dışı edilmedir. Güvenlik tedbirleri, suç işleyen kişiye suç işlemesi dolayısıyla uygulanan koruyucu nitelikte ceza hukuku yaptırımlarıdır. Güvenlik tedbirleri, failin tehlikelilik hâliyle orantılı olarak uygulanmaktadır.

Güvenlik tedbirleri, suç işledikten sonra uygulanmalıdır. Güvenlik tedbirlerinin kanun tarafından öngörülmesi gereklidir. Kanunilik ilkesi, güvenlik tedbirleri bakımından da geçerli olup kanunda öngörülme bir güvenlik tedbirinin uygulanması mümkün değildir. Belli hakları kullanmaktan yoksun bırakma güvenlik tedbiri Belli hakları kullanmaktan yoksun bırakma güvenlik tedbiri, failin işlediği kasıtlı suçun sonucunda mahkûm olduğu hapis cezasının bir sonucu olarak kanunda belirtilen haklardan mahrum olmasıdır. Kişi, kasten işlemiş olduğu suçtan dolayı hapis cezasına mahkûmiyetin kanuni sonucu olarak; sürekli, süreli veya geçici bir kamu görevinin üstlenilmesinden; bu kapsamda, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliğinden veya devlet, il, belediye, köy veya bunların denetim ve gözetimi altında bulunan kurum ve kuruluşlarca verilen, atamaya veya seçime tabi bütün memuriyet ve hizmetlerde istihdam edilmekten, seçme ve seçilme ehliyetinden, velayet hakkından; vesayet veya kayımlığa ait bir hizmette bulunmaktan, vakıf, dernek, sendika, şirket, kooperatif ve siyasi parti tüzel kişiliklerinin yöneticisi veya denetçisi olmaktan, bir kamu kurumunun veya kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşunun iznine tabi bir meslek veya sanatı, kendi sorumluluğu altında serbest meslek erbabı veya tacir olarak icra etmekten yoksun bırakılır. Belli hakları kullanmaktan yoksun bırakma tedbirinin uygulanması için failin kasıtlı bir suç işlemiş olması ve hapis cezasına mahkûm edilmiş olması gerekir.

Fail, kasten işlediği bir suçtan dolayı hapis cezasına mahkûm edilmekle belli haklardan yoksun kalır. Kişi işlemiş bulunduğu suç dolayısıyla mahkûm olduğu hapis cezasının infazı tamamlanıncaya kadar belirli hakları kullanamaz. Müsadere Müsadere, güvenlik tedbiri ile bir şeyin mülkiyeti devlete geçmektedir. Müsadere eşya ve kazanç müsadere olmak üzere iki çeşittir. Suçun işlenmesinde kullanılan veya suçun işlenmesine tahsis edilen eşyanın müsadere karar verilmektedir. Eşya müsadere için suçun kasıtlı bir suç olması gereklidir, taksirli suçlarda bu tedbir uygulanmaz. Kazanç müsadere suçun işlenmesi ile elde edilen veya suçun konusunu oluşturan ya da suçun işlenmesi için sağlanan maddi menfaatler ile bunların değerlendirilmesi veya dönüştürülmesi sonucu ortaya çıkan ekonomik kazançların müsaderesidir. Kazanç müsadere tedbirinin uygulanabilmesi için; kasıtlı bir suçun işlenmiş olması veya teşebbüs aşamasında kalmış olması gereklidir.

Çocuklara özgü güvenlik tedbirleri Çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin neler olduğu ve ne suretle uygulanacakları Çocuk Koruma Kanunu'nda gösterilmektedir. Bu tedbirler; danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma tedbiridir. Tedbir kararı, kural olarak duruşmasız verilir. Ancak hâkim zaruret gördüğü hâllerde duruşma yapabilir. Akıl hastalarına özgü güvenlik tedbirleri Akıl hastalarına özgü güvenlik tedbirleri ile alkol ve uyuşturucu madde bağımlılarına özgü güvenlik tedbirleri Türk Ceza Kanunu'nun 57. maddesinde düzenlenmiştir. Suçta tekerrür Tekerrür, bir kişinin işlediği suçtan dolayı mahkûm olduktan sonra yeniden suç işlemesi veya önceki suçundan dolayı cezalandırıldıktan sonra yeni bir suç işlemesidir. Mükerrir suçlular, daha tehlikeli kabul edildikleri için bunlar hakkında güvenlik tedbiri uygulanması gereği kabul edilmiştir. Önceden işlenen suçtan dolayı verilen hüküm kesinleştikten sonra yeni bir suçun işlenmesi hâlinde, tekerrür hükümleri uygulanır. Bunun için cezanın infaz edilmiş olması gerekmez. Bu mahkûmiyet teşebbüs hâlinde kalmış bir suç nedeniyle de olabilir. Mahkûmiyetin ceza mahkûmiyeti olması gereklidir.

Tekerrür hâlinde hükmolunan ceza, mükerrirlere özgü infaz rejimine göre çektirilir. Ayrıca, mükerrir hakkında cezanın infazından sonra denetimli serbestlik tedbiri uygulanır. Sınır dışı edilme İşlediği suç nedeniyle hapis cezasına mahkûm edilen yabancı, koşullu salıverilmeden yararlandıktan ve her hâlde cezasının infazı tamamlandıktan sonra durumu sınır dışı işlemleriyle ilgili olarak değerlendirilir.

Tüzel kişiler hakkında güvenlik tedbirleri Bir kamu kurumunun verdiği izne dayalı olarak faaliyette bulunan özel hukuk tüzel kişisinin organ veya temsilcilerinin iştirakiyle ve bu iznin verdiği yetkinin kötüye kullanılması suretiyle tüzel kişi yararına işlenen kasıtlı suçlardan mahkûmiyet hâlinde, iznin

iptaline karar verilir. Dava ve Ceza İlişisini Düşüren Sebepler Dava ve ceza ilişkisini düşüren sebepler, Türk Ceza Kanunu'nda üçüncü kısım dördüncü bölümde "Dava ve Cezanın Düşürülmesi" başlığı altında düzenlenmiştir. Dava ve ceza ilişkisini sone erdiren sebepler sanığın veya hükümlünün ölümü, genel ve özel af, dava ve ceza zaman aşımı, şikâyetten vazgeçme ve ön ödemedir. Sanığın veya hükümlünün ölümü Sanığın ölümü hâlinde kamu davasının düşürülmesine karar verilir. Hükümlünün ölümü, hapis ve henüz infaz edilmemiş adli para cezalarını ortadan kaldırır. Af Hukukumuzda genel af ve özel af olmak üzere iki çeşit af vardır.

Genel af ve özel af arasındaki fark kapsadığı alan veya kişi itibariyle değil, affın sonuçları bakımındandır. Genel af hâlinde, kamu davası düşer; hükmolunan cezalar bütün neticeleri ile birlikte ortadan kalkar. Genel affa uğramış mahkûmiyet hükmü hapis cezasının ertelenmesine engel olmaz, tekerrüre ise esas teşkil etmez. Özel af ile hapis cezasının infaz kurumunda çektirilmesine son verilebilir veya infaz kurumunda çektirilecek süresi kısaltılabilir ya da adli para cezasına çevrilebilir. Özel af ceza mahkûmiyetini bütün sonuçlarıyla ortadan kaldırmaz. Özel af hapis cezasının ertelenmesine engel olur, tekerrüre ise engel olmaz.

Zaman aşımı

Zaman aşımı dava ve ceza zaman aşımı olmak üzere iki çeşittir. Kanunda gösterilen süreler içinde bir suçtan dolayı dava açılmaması ya da davanın sona erdirilememesi hâlinde dava, zaman aşımına uğrar. Dava, zaman aşımı hâlinde belirli bir suçtan dolayı dava açılmaz veya açılan davaya devam edilemez. Kesin hükme bağlanmış bir cezanın hüküm tarihinden itibaren kanunda belirtilen süreler içinde infaz edilmemiş olması hâlinde, artık infaz edilememesi hâlinde ceza zaman aşımı söz konusudur. Şikâyetten vazgeçme Soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı olan suç hakkında yetkili kimse altı ay içinde şikâyette bulunmadığı takdirde soruşturma ve kovuşturma yapılamaz. Kovuşturma yapılabilmesi şikâyete bağlı suçlarda kanunda aksi yazılı olmadıkça suçtan zarar gören kişinin vazgeçmesi davayı düşürür ve hükmün kesinleşmesinden sonraki vazgeçme cezanın infazına engel olmaz. Ön ödeme Ceza hukukunda ön ödeme, uzlaşmaya tabi suçlar hariç olmak üzere sadece adli para cezası yaptırımını içeren suçlarda veya yasa maddesinde belirlenen hapis cezasının üst sınırı 6 ayı geçmeyen suçlarda failin belli bir miktar para ödeyerek soruşturma veya kovuşturmanın sonuçlarından kurtulmasını sağlamaktadır

HAYATA KARŞI SUÇLAR

Hayata karşı suçlar içerisinde kasten öldürme, taksirle öldürme ve intihara yönlendirme suçları düzenlenmektedir. Kasten Öldürme Suçu 5237 sayılı TCK'da insan öldürme suçu, kasten ve taksirle olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Kasten insan öldürmenin basit şekli TCK m. 81'de, nitelikli hâlleri ise TCK m. 82'de düzenlenmektedir. Kasten öldürme suçu da icrai hareketle ve ihmali hareketle işlenen kasten öldürme suçu olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Suçun maddi unsuru Kasten öldürme suçunun maddi unsuru, bir insanın bir başkasını öldürmesidir. Maddi unsurun gerçekleşmesi için öldürmeye yönelik bir hareket, bu hareket sonucunda ölüm neticesinin ortaya çıkması ve hareketle netice arasında nedensellik bağı bulunması gerekir. Kasten öldürme, bir serbest hareketli suç, zarar suçu ve neticeli suçtur. Bir insanı öldürmeye yönelik hareketler, icrai olabileceği gibi ihmali de olabilir. İhmali hareketle kasten öldürme suçunun işlenebilmesi için TCK m. 83 uyarınca, failin gerçekleştirdiği ihmali hareketin icrai harekete eş değer olması gerekir. Kasten öldürme suçunun maddi unsuru herhangi bir vasıta ile gerçekleştirilebilir. Suçta kullanılan vasıtaların doğrudan veya dolaylı araçlar olması mümkündür. Kasten insan öldürme suçunun tamamlanma anı, ölüm neticesinin ortaya çıktığı andır. Hareket ile netice arasındaki nedensellik bağı, öğretilerde baskın olan görüşe göre "şart teorisi" (doğal nedensellik) ve "objektif isnadiyet teorisi" uygulanarak belirlenir.

Suçun faili Kasten insan öldürme suçunun faili herkes olabilir. Bu nedenle bu suç, bir genel suç niteliğindedir. Kasten öldürme suçu doğrudan faillik biçiminde işlenebileceği gibi, dolaylı faillik şeklinde de işlenebilir. Suçun mağduru Kasten insan öldürme suçunun mağduru, yaşayan herkes olabilir. Kasten öldürme suçunun işlenebilmesi için mağdurun sağ ve tam olarak doğmuş ve henüz hayatta olan bir kimse olması şarttır. Kasten öldürme suçunun işlenebilmesi için mağdurun "insan" olması gerekir. Ölüm anının tespit edilmesinde, dolaşım ve solunum sisteminin durması şartının arandığı "klasik ölüm" (biyolojik veya klinik ölüm) değil, "beyin ölümü" (tıbbi ölüm) ölçütü esas alınmaktadır. Kasten öldürme suçunun işlenebilmesi için mağdurun yaşama kabiliyetine sahip olup olmaması önemli değildir. Cumhurbaşkanı'nın öldürülmesi hâlinde, kasten öldürme suçu değil, cumhurbaşkanına suikast suçu oluşur. Suçun koruduğu hukuksal değer Kasten insan öldürme suçuyla korunan hukuksal yarar, yaşam hakkıdır. Suçun maddi konusu Kasten öldürme suçunun maddi konusunu öldürülen kimse oluşturur. Suçun manevi unsuru Kasten öldürme suçunun manevi unsuru kasttır. Bu suçun doğrudan kastla veya olası kastla işlenmesi mümkündür. Buna karşılık taksir türlerinden biriyle bu suç işlenemez.

Failin kastı mağduru öldürmeye değil de yaralamaya yönelik olmasına rağmen, fiil sonucunda mağdur hayatını kaybetmişse kast-taksir kombinasyonu ortaya çıkar. Bu durumda fail, TCK m. 87/4'te yer alan neticesi sebebiyle ağırlaşan yaralama suçundan dolayı sorumlu tutulmalıdır. Buna karşılık failin kastı, mağduru öldürmeye yönelik olmasına rağmen, fiil sonucunda mağdur yaralanmışsa bu takdirde kasten yaralama suçu değil; kasten insan öldürme suçuna teşebbüs gündeme gelir. Kasten öldürme suçunun manevi unsurunun gerçekleşmesi için failde insan öldürmeye yönelik genel kastın bulunması gerekli ve yeterlidir. Suçun hukuka aykırılık unsuru Türk Ceza Kanunu'nun genel hükümlerinde düzenlenen meşru müdafaa, öldürme suçu açısından da uygulama alanı bulan bir hukuka uygunluk nedenidir. Ayrıca örneğin PVSK m. 16'da olduğu gibi, kanunun hükmünün yerine getirildiği durumlarda, kasten insan öldürme fiili hukuka uygun kabul edilmektedir. İlgilinin rızası ise kasten insan öldürme suçunda bir hukuka uygunluk sebebi olarak değerlendirilmemektedir. Suçun nitelikli halleri Kasten insan öldürme suçunun ağırlaştırıcı nedenleri, TCK m. 82'de sıralanmaktadır. Bu suç açısından fiilin ihmali hareketle işlenmesi (TCK m. 83), özel hafifletici neden oluşturur. Suçun özel görünüş biçimleri Kasten insan öldürme suçuna teşebbüs mümkündür. Bu suçta iştirakin tüm türleri de uygulama alanı bulur. Buna karşılık kasten insan öldürme suçu bakımından zincirleme suç hükümleri uygulanamaz (TCK m. 43/3). Failin mağduru öldürme kastıyla birtakım hareketlerde bulunduktan sonra, ölüm neticesini kendi çabalarıyla önlemesi hâlinde teşebbüs değil, gönüllü vazgeçme gündeme gelir. Taksirle Öldürme Suçu İnsan öldürme suçu, kasten işlenebileceği gibi taksirle de işlenebilir. Taksirin cezalandırılması için kanunda açık bir hüküm bulunması şarttır. Taksirle öldürme suçu, TCK m. 85'te düzenlenmiştir. Taksirle insan öldürme suçunun unsurları, manevi unsur dışında, kasten insan öldürme suçu ile aynıdır. Basit taksirle insan öldürme suçundan söz edilebilmesi için, failin dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırılık dolayısıyla, öngörülebilir ölüm neticesine somut olayda öngöremeden sebep olan bir hareketinin bulunması gerekir. Taksirli hareket sonucu neden olunan ölüm neticesi, münhasıran failin

kişisel ve ailevi durumu bakımından, artık bir cezanın hükmedilmesini gereksiz kılacak derecede mağdur olmasına yol açmışsa ceza verilmez; bilinçli taksir hâlinde verilecek ceza indirilebilir. TCK m. 85/2 kapsamında taksirle insan öldürme suçunun daha ağır cezayı gerektiren nitelikli hâllerine yer verilmektedir. Öldürme Suçunun Kovuşturulması Kasten ve taksirle insan öldürme suçlarının soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete tabi değildir. Bu suçlar resen soruşturulur ve kovuşturulur.

VÜCUT DOKUNULMAZLIĞINA KARŞI SUÇLAR

Vücut dokunulmazlığına karşı suçlar kapsamında kasten yaralama, taksirle yaralama, insan üzerinde deney ve organ veya doku ticareti suçları yer almaktadır. Kasten Yaralama Suçu Kasten yaralama suçunun basit şekli TCK m. 86'da düzenlenmiştir. Suçun daha ağır cezayı gerektiren nitelikli hâllerine TCK m. 86/3 ve m. 87'de, daha hafif cezayı gerektiren nitelikli hâllerine ise TCK m. 86/2 ve m. 88'de yer verilmiştir. Suçun maddi unsuru Kasten yaralama suçunun maddi unsuru, bir başkasının vücuduna acı verilmesi veya sağlığının bozulması ya da algılama yeteneğinin bozulmasıdır. Bu nedenle kasten yaralama suçu, "seçimlik hareketli suç" olarak değerlendirilir. Bir kimsenin vücut dokunulmazlığını önemsiz sayılamayacak ölçüde ihlal eden davranışlar, vücuda acı verme sayılır. Bir kimsenin vücudunun normal işleyişinin seyrini fiziksel veya ruhsal açıdan olumsuz yönde değiştiren davranışlar sağlığın bozulması olarak değerlendirilebilir.

Algılama yeteneğini bozma ise mağdurun akıl hastası olması sonucunu doğurmayan, ancak onun düşünme veya iradi hareket etme yeteneğini azaltan hareketleri ifade etmek üzere kullanılır. Kasten yaralama suçu, icrai hareketle işlenebileceği gibi ihmali hareketle de işlenebilir. İhmali hareketten sorumluluk için, yükümlülük ihmalinin icrai davranışa eş değer olması gerekir (TCK m. 88). Kasten yaralama suçunda kullanılan vasıtalar maddi olabileceği gibi, manevi de olabilir. Kasten yaralama suçu, neticeli bir suçtur ve mağdurun vücuduna acı verildiği, sağlığının veya algılama yeteneğinin bozulduğu anda tamamlanır. Suçun koruduğu hukuksal değer Kasten yaralama suçuyla korunan hukuksal değer, vücut dokunulmazlığı ve beden bütünlüğü hakkıdır.

Suçun faili Kasten yaralama suçunun faili herkes olabilir. Bu nedenle bu suç, bir "genel suç" niteliğindedir. Kasten yaralama suçu doğrudan faillik biçiminde işlenebileceği gibi, dolaylı faillik şeklinde de işlenebilir. Suçun mağduru Kasten yaralama suçunun mağduru, yaşayan herkes olabilir. Kasten öldürme suçunun mağduru açısından yapılan açıklamalar bu suç açısından da geçerlidir. Suçun maddi konusu Yaralanan kimse, suçun hem mağduru hem de maddi konusudur. Suçun manevi unsuru Kasten yaralama suçu, ancak kast türlerinden biriyle işlenebilir. Burada adı geçen kast, doğrudan kast olabileceği gibi olası kast da olabilir. Bu suçun taksir türlerinden biriyle işlenmesi mümkün değildir. Kasten yaralama suçunun varlığı için genel kast yeterlidir. Ayrıca failde bir özel kastın bulunması gerekmez. Suçun hukuka aykırılık unsuru Türk Ceza Kanunu'nun genel hükümlerinde düzenlenen meşru müdafaa, hakkın kullanılması, kanunun hükmünün yerine getirilmesi biçiminde genel hukuka uygunluk nedenleri kasten yaralama suçu açısından uygulama alanı bulabilir. İlgilinin rızasının hukuka uygun olması için, kasten yaralama fiilinin mağdur üzerindeki etkisinin basit bir tıbbi müdahale ile giderilebilecek ölçüde hafif olması gerekir. Tıbbi müdahalelerin ceza sorumluluğuna yol açmaması için, müdahalenin bir hekim tarafından gerçekleştirilmesi, hekimin hastayı tıbbi müdahale konusunda yeterince aydınlatması ve hastanın müdahaleye rıza göstermesi şarttır. Spor karşılaşmaları esnasında, sporcuların birbirlerine karşı işledikleri birtakım yaralama fiilleri, ilgili sporun kuralları çerçevesinde olmak şartıyla hukuka uygun kabul edilmektedir. Uslandırma hakkı ise kasten yaralama suçu açısından hukuka uygunluk nedenleri içerisinde kabul görmemektedir.

Suçun nitelikli halleri Kasten yaralama suçunun daha ağır cezayı gerektiren nitelikli hâlleri, TCK m. 86/3'te düzenlenmiştir. TCK m. 87'de ise kasten yaralama suçunun neticesi sebebiyle ağırlaşan hâllerine yer verilmektedir. TCK m. 87'nin son fıkrasında ise yaralama kastı ile hareket eden failin mağdurun ölümüne neden olması hâli düzenlenmiştir. Kasten yaralama suçunun daha hafif cezayı gerektiren nitelikli hâlleri ise TCK m. 86/2 ile TCK m. 88'de yer almaktadır. Suçun özel görünüş biçimleri Kasten yaralama suçuna teşebbüs mümkündür. Teşebbüsün söz konusu olabilmesi için fiil sonucunda fiziksel bir neticenin doğmamış olması gerekir. Kasten yaralama suçuna müşterek faillik, azmettirme veya yardım etme olmak üzere iştirakin bütün türleriyle katılmak mümkündür. Ancak TCK m. 43/3 gereğince bu suç açısından zincirleme suç hükümleri uygulanamaz. Taksirle Yaralama Suçu TCK m. 89'da düzenlenen taksirle yaralama suçunun kasten yaralama suçundan temel farkı manevi unsur bakımındandır. Bu suç açısından taksir, basit taksir olabileceği gibi bilinçli taksir de olabilir. Taksirle yaralama suçunun icrai veya ihmali hareketle işlenmesi mümkündür. Taksirle yaralama suçunun daha ağır cezayı gerektiren nitelikli hâlleri, TCK m. 89/2 ve 89/4 arasında düzenlenmiştir. Yaralama Suçunun Kovuşturulması Kasten yaralama suçunun soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete tabi değildir. Bu suç resen soruşturulur ve kovuşturulur. Buna karşılık TCK m. 86/2'de düzenlenen kasten yaralama fiilinin soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlıdır. Taksirle yaralama suçunun temel şekli ile nitelikli hâllerinin soruşturulması ve kovuşturulması ise kural olarak şikâyete bağlıdır. Buna karşılık bilinçli taksirle yaralamada, fiilin temel şekli şikâyete tabi iken nitelikli halleri resen soruşturulur ve kovuşturulur.

KAMU İDARESİNİN GÜVENİLİRLİĞİNE ve İŞLEYİŞİNE KARŞI SUÇLAR

Kamu idaresinin güvenilirliğine ve işleyişine karşı suçlar, Türk Ceza Kanunu'nun özel hükümler kitabının "Millete ve Devlete Karşı Suçlar ve Son Hükümler" başlıklı dördüncü kısmının birinci bölümünde düzenlenmiştir. Kamu idaresinin güvenilirliğine ve işleyişine karşı suçlar içerisinde zimmet, irtikâp, denetim görevinin ihmali, rüşvet, nüfuz ticareti, zor kullanma yetkisine ilişkin sınırın aşılması, görevi kötüye kullanma, göreve ilişkin sırrın açıklanması, kamu görevlisinin ticareti, kamu görevinin terki veya yapılmaması, kişilerin malları üzerinde tasarruf, kamu görevinin usulsüz olarak üstlenilmesi, kanuna aykırı eğitim kurumu, özel işaret ve kıyafetleri usulsüz kullanma, görevi yaptırılmamak için direnme ve kamu görevine ait araç ve gereçleri suçta kullanma suçlarına yer verilmiştir.

ZİMMET SUÇU

Görevi nedeniyle zilyetliğinde bulunan malı zimmetine geçiren kamu görevlisi, zimmet suçuna ilişkin hükümler (TCK m. 247 vd.) doğrultusunda cezalandırılır. "Zimmete geçirme", failin suçun konusunu oluşturan mal varlığı değerleri üzerinde malikmiş gibi tasarrufta bulunmasıdır. Zimmet suçu ile korunan hukuksal değer kamuya görevlilerine karşı duyulan güven olduğu kabul edilmektedir. Suçun maddi konusunu ise "mal" oluşturmaktadır. Zimmet suçu, yalnızca kamu görevlileri tarafından işlenebilen bir özgü suçtur. Kamu görevlisi olmayan kişiler, bu suçta azmettiren veya yardım eden sıfatıyla suça iştirak edebilirler. Suçun mağduru, toplumu oluşturan tüm bireylerdir. Zimmet suçunun maddi unsurunu, görevi gereği zilyetliği kendisine devredilmiş olan veya koruma ya da gözetimiyle yükümlü olunan bir malın kamu görevlisi tarafından kendisinin veya bir başkasının zimmetine geçirilmesi oluşturur.

Zimmet suçu, icrai hareketle işlenebileceği gibi, ihmali hareketle de işlenebilir. Zimmet suçunun manevi unsurunu kast oluşturur. Taksirle bu suçun işlenmesi mümkün değildir. Failin kastı doğrudan veya olası kast olabilir. Genel kastın varlığı yeterlidir; özel kast aranmaz. Kamu görevlisinin ekonomik bir değer taşımayan veya değeri çok az olan eşyaları kişisel ihtiyaçları için kullanması hâlinde ceza verilmemesi gerektiği kabul edilmektedir. Bu tür zimmete "müsamaha edilen zimmet" denilmektedir. Zimmet suçunun ağırlatıcı nedeni, TCK m. 247/2'de düzenlenmiştir. Suçun hafifletici nedenlerine ise TCK'nın 247/3 ve 249. maddelerinde yer verilmiştir. Zimmet suçunun malın geçici bir süre kullanıldıktan sonra iade edilmek üzere işlenmesi haline, "kullanma zimmeti" adı verilmektedir. Kanun koyucu, zimmet suçunda cezayı etkileyen bir neden olarak TCK m. 248'de etkin pişmanlık hükümlerine yer vermiştir. Etkin pişmanlık için ön koşul zararın aynen iade veya tamamen tazmin suretiyle giderilmesidir. Etkin pişmanlık, cezaya etki eden bir şahsi sebep olduğu için failin bizzat pişmanlık duyması zorunludur.

Zimmet suçu, zimmete geçirmeye yönelik hareketlerin yapılmasıyla birlikte tamamlanır. Bu suçta teşebbüs, teorik olarak mümkün olsa da uygulamada son derece zordur. Çünkü kamu görevlisi, zimmete geçirdiği mal üzerinde hâlihazırda zilyettir. Ancak hareketin kısımlara bölündüğü hâllerde teşebbüsten söz edilir. Zimmete geçirme eylemi tamamlanıncaya kadar suçun işlenmesinden gönüllü vazgeçme mümkündür. Zimmet, özel bir görevi kötüye kullanma hâlidir. Bu nedenle zimmet suçundan cezalandırılan failin ayrıca görevi kötüye kullanma suçundan sorumlu tutulmaması gerekir. Sahte olarak düzenlenmiş resmî veya özel bir belgenin kullanılması suretiyle zimmet suçunun ortaya çıkması önlenmişse, gerçek içtima söz konusu olur. Bu suçun zincirleme suç biçiminde işlenmesi mümkündür. Zimmet suçunun banka mensupları tarafından işlenmesi hâlinde, özel kanun niteliğindeki Bankacılık Kanunu hükümleri uygulanır. Zimmet suçuna her türlü iştirak mümkündür. Bununla birlikte kamu görevlisi sıfatını taşımayan kişilerin ancak azmettiren veya yardım eden sıfatıyla sorumluluğu yoluna gidilebilir. Zimmet suçunun soruşturulması izne tabi olmayıp yetkili amirlere bildirimde bulunulmak suretiyle resen gerçekleştirilir. Ancak müsteşarlar, valiler ve kaymakamlar tarafından işlendiği iddia edilen zimmet suçunda yetkili makamın soruşturma izni vermesi gerekir. Keza bu suç, şikâyete de tabi değildir.

İRTİKÂP SUÇU

İrtikâp suçu, üç şekilde işlenebilmektedir. Bunlar, icbar suretiyle (TCK m. 250/1) veya ikna suretiyle (TCK m. 250/2) ya da kişinin hatasından yararlanmak suretiyle (TCK m. 250/3) failin kendisine veya bir başkasına yarar sağlaması yahut bu yolda vaatte bulundurmasıdır. Bu suçla, hem kamu idaresinin güvenilirliği ve işleyişindeki tarafsızlık ve dürüstlük hem de bireylerin kamu idaresine duydukları

güven ve onların serbestçe karar verme iradesi korunmaktadır. Suçun maddi konusunu ise sağlanan yarar ve bulunulan vaat oluşturmaktadır. İrtikâp suçu, yalnız kamu görevlileri tarafından işlenebilecek bir özgü suç niteliğindedir. TCK m. 250/1’de “ııbar suretiyle irtikâp suçu” düzenlenmektedir. Burada adı geçen ııbar, zorlama, zorunda bırakma anlamlarına gelmektedir. İıbarın, yağma suçunun oluşumuna neden olan cebir veya tehdit boyutuna varmaması gerekir. Mağdurun ııbardan etkilenmesi şart değildir. Kanunen ııbarın varsayıldığı durumlara “ııbar karinesi” adı verilmektedir. TCK m. 250/2’de ikna suretiyle irtikâp suçuna yer verilmiştir. İkna suretiyle irtikâp suçunu oluşturan hileli davranışların kişinin yerine getirdiği kamu görevinin sağladığı güven kötüye kullanılmak suretiyle gerçekleştirilmesi gerekir.

TCK m. 250/3’te hatadan yararlanma suretiyle irtikâp suçu düzenlenmiştir. Bu hâlde mağdura karşı kamu görevlisinin bir ııbarı ya da hilesi olmamakla birlikte sağlanan haksız yararın iade edilmemesi söz konusudur. İrtikâp suçu, yalnızca kasten işlenebilir. Taksir türleriyle bu suçun işlenmesi mümkün değildir. Failin kastı doğrudan veya olası kast olabilir. Suçun oluşması için genel kast yeterlidir, özel kast aranmaz. İrtikâp suçunda hukuka uygunluk nedenlerinin geçerli olmadığı kabul edilmektedir. TCK m. 250/4’te irtikâp suçunun daha az cezayı gerektiren nitelikli hâline yer verilmiştir. İrtikâp suçu, yararın vaat edilmesi ile tamamlanmakta ve yararın sağlanması ile de sona ermektedir. İıbar ve ikna suretiyle irtikâp suçunda teşebbüs ve gönüllü vazgeçme mümkün olmakla birlikte, hatadan yararlanmak suretiyle irtikâpta teşebbüs olasılığı düşüktür. Bu suçta, etkin pişmanlık kabul edilmemiştir. İrtikâp suçunda, ancak kamu görevlisi sıfatı taşıyan kişiler asıl fail olarak sorumlu tutulur. Diğer iştirakçiler hakkında azmettirme ve yardım etme kuralları uygulanır. İrtikâp fiilini işleyen kamu görevlisi, ayrıca görevi kötüye kullanmadan sorumlu tutulmaz. Bu suçun zincirleme şekilde işlenmesi mümkündür. İrtikâp suçunun soruşturulması ve kovuşturulması izne tabi değildir. Ancak müsteşar, vali ve kaymakam tarafından işlendiği iddia edilen irtikâp suçunun soruşturulması izne tabidir. Ayrıca suçun soruşturulması için şikâyet aranmaz.

DENETİM GÖREVİNİN İHMALİ

SUÇU TCK m. 251 uyarınca, zimmet veya irtikâp suçunun işlenmesine kasten göz yuman veya denetim görevini ihmal ederek bu suçların işlenmesine imkân sağlayan kamu görevlisi, denetim görevinin ihmal suçundan sorumlu tutulur. Denetim görevinin ihmal, bir özgü suç niteliğindedir. Ancak bu suç, tüm kamu görevlileri tarafından değil, yalnızca denetimle görevli kamu görevlilerince işlenebilir. Bu suç, ancak kasten işlenebilir; taksirle işlenmesi mümkün değildir. Suçun işlenmesi için genel kast yeterlidir; failde özel kastın bulunması gerekmez.

RÜŞVET SUÇU

Rüşvet suçu, TCK m. 252’de düzenlenmiştir. Görevinin ifasıyla ilgili bir işi yapması veya yapmaması için doğrudan veya aracılar vasıtasıyla bir kamu görevlisine veya göstereceği bir başka kişiye menfaat sağlanmasına rüşvet adı verilir. Bu suçta, kamu görevlisi ile karşı taraf arasında iradi bir rüşvet anlaşması vardır. Rüşvet suçuyla idarenin saygınlığı, tarafsızlığı ve dürüstlüğü korunmaktadır. Suçun maddi konusu ise kanunda “menfaat” olarak gösterilmiştir. Kamu görevlisinin mali, hukuki veya şahsi durumunu iyileştiren her türlü kazandırma, menfaat kapsamında değerlendirilmektedir. Rüşvet suçu, hem rüşvet alanın hem de rüşvet verenin ceza sorumluluğunun doğduğu bir “çok failli suç” türüdür. Bu suçta lehine yarar sağlanan kişinin kamu görevlisi olması gerekir. Ancak TCK m. 252/8-9’da yer alan kişiler, kamu görevlisi olmasa bile rüşvet suçunun oluşacağı kabul edilmiştir. Rüşvet suçunun mağduru, toplumu oluşturan herkeştir.

Bu suç, bir karşılaşma suçu niteliğindedir. Rüşvet suçunun tamamlanma anı, menfaatin temin edildiği andır. Bununla birlikte rüşvet konusunda anlaşmaya varılmış olması hâlinde, suç tamamlanmış gibi cezaya hükmolunur. Bu suçun oluşması için rüşvet teklifinin ilk olarak kamu görevlisinden gelmesi gerekmiyep karşı taraf da teklifte bulunmuş olabilir. Suçun oluşması için rüşvetle amaçlanan hareketin yapılmış olması gerekmez. Rüşvet suçu ancak kasten işlenebilir. Bu suçun taksirle işlenmesi mümkün değildir. Öğretide baskın görüş, rüşvet suçunda genel kast yanında özel kastın da aranması gerektiğini ifade etmektedir. Bu suçta, genel hukuka uygunluk nedenleri uygulanmaz. Suça konu şeyin ekonomik değerinin bulunmaması hâlinde ise, fiilin haksızlık içeriğinin azlığı veya fiilin toplumsal uygunluğu gerekçeleriyle ceza verilmemesi gerektiği ileri sürülmektedir. Yararın sağlanması anına kadar bu suçta teşebbüs mümkündür. Rüşvet suçunda gönüllü vazgeçme hükümlerinin ancak tarafların anlaşmaya vardığı ana kadar mümkün olacağı kabul edilmektedir.

Kanun koyucu, TCK m. 254’te rüşvet konusunda suçun tamamlanması sonrasında gündeme gelen etkin pişmanlık hükümlerine yer vermiştir. Rüşvet suçu, görevi kötüye kullanma suçunun özel bir görünüş şeklidir. Bu suçun zincirleme şekilde işlenmesi mümkündür. Rüşvet suçuna anlaşmanın konusunu oluşturan menfaat temin edilinceye kadar iştirak mümkündür. Rüşvet alan ve veren, karşılıklı faildir. Kanun koyucu bazı meslekleri ifa eden kişilerin rüşvet alması ya da bu kişilere rüşvet verilmesi fiillerini, suçun ağırlaştırıcı nedeni olarak tespit etmiştir (TCK m. 252/7). TCK m. 253 uyarınca rüşvet suçunun işlenmesi suretiyle yararına haksız menfaat sağlanan tüzel kişiler hakkında güvenlik tedbirleri uygulanır. Rüşvet suçunun soruşturulması, izne tabi değildir. Ayrıca bu suç, resen soruşturulan bir suçtur. Yurt dışında işlenen rüşvet suçu hakkında da adalet bakanının talebi aranmaz.

GÖREVİ KÖTÜYE KULLANMA SUÇU

TCK m. 257'de düzenlenen görevi kötüye kullanma suçu, kamu idaresinin güvenilirliğine ve işleyişine karşı suçlar açısından genel ve tamamlayıcı nitelikte bir suçtur. Görevi kötüye kullanma suçu ile korunan hukuksal değer, kamu görevine uygun hareket edilmesi suretiyle kamu idaresinin düzenli, etkili ve dürüst şekilde yerine getirilmesine dair kamusal yarardır. Suçun faili, kamu görevlisi olduğu için görevi kötüye kullanma suçu bir özgü suç niteliğindedir. Suçun mağdurunun ise toplumu oluşturan tüm bireyler olduğu söylenebilir. Görevi kötüye kullanma suçunun maddi unsurunu oluşturan hareketler, görevin gereklerine aykırı hareket etmek veya görevi yerine getirmede ihmal veya gecikme göstermektir. TCK m. 257/2'de yer verilen "icrai hareketle görevi kötüye kullanma suçu"nın işlenebilmesi için kamu görevlisi, görev alanına dâhil olan bir konuya ilişkin olarak görevinin gereklerine aykırı hareket etmelidir.

Bu hareket, aktif bir davranışta bulunma şeklinde gerçekleşmelidir. Bu suç bir neticeli suç niteliğindedir. TCK m. 257/2'de düzenlenen "ihmali hareketle görevi kötüye kullanma suçu"nda fail ihmal etmemekle veya geciktirmemekle yükümlü olduğu görevi ihmal etmekte ya da yerine getirmekte gecikme göstermektedir. Bu suç bir seçimlik hareketli suçtur. Görevi kötüye kullanma suçunda failin kasten hareket etmesi şarttır. Bu suç, taksir türleriyle işlenemez. Bu suç açısından TCK'da yer verilen hukuka uygunluk sebeplerinin ortaya çıkması olanaklı gözükmemektedir. Yargıtay kararlarında suçun teşebbüse elverişli olmadığı kabul edilse de öğretide hem icrai hem de ihmali hareketle işlenen görevi kötüye kullanma suçuna teşebbüsün mümkün olduğunu düşünülmektedir. Suç tipinde görevi kötüye kullanmaya yer verilen özel nitelikte hükmün bulunduğu hâllerde failin ayrıca bu suçtan dolayı sorumluluğu yoluna gidilemez. Görevi kötüye kullanma suçunda, soruşturmanın yapılabilmesi için 4483 sayılı Kanun uyarınca soruşturma izni alınması gerekir. Buna karşılık suçun soruşturulması için şikâyet şartı aranmamıştır.

ADLİYEYE KARŞI SUÇLAR

Türk hukukunda adliye karşı suçlar, TCK'nın "Özel Hükümler" başlıklı ikinci kitabının "Millete ve Devlete Karşı Suçlar ve Son Hükümler" başlıklı dördüncü kısım altında "Adliye Karşı Suçlar" başlıklı ikinci bölümünde 267-298. maddeler arasında düzenlenmiştir. Bu suçlara örnek olmak üzere iftira, suç uydurma, yalan tanıklık ve yalan yere yemin suçları incelenebilir.

İFTİRA SUÇU

İftira suçu, TCK m. 267'de düzenlenmiştir. İftira suçu, yetkili makamlara ihbar veya şikâyetle bulunarak ya da basın ve yayın yoluyla, işlemediğini bildiği hâlde, hakkında soruşturma ve kovuşturma başlatılmasını ya da idari bir yaptırım uygulanmasını sağlamak için bir kimseye hukuka aykırı bir fiil, isnat edilmesi biçiminde ortaya çıkar. Bu suçla korunan hukuksal değer, masum bireylerin ceza soruşturmasına maruz kalmamak konusundaki menfaatleri ile adli makamların işleyişindeki düzendir. Suçun maddi konusu ise objektif olarak gerçek dışı olan hukuka aykırı bir fiilin isnadıdır. İftiranın konusunu oluşturan hukuka aykırı fiilin gerçek dışılığının objektif anlamda olması gerekir. İftira suçu, bir genel suç niteliğinde olduğu için, herkes bu suçun faili olabilir. Mağdurun kim olduğunun belli olmaması hâlinde suç uydurma suçu; failin iftira oluşturan hareketi kendisine yöneltmesi hâlinde ise suç üstlenme suçu oluşur. İftira suçu, bir seçimlik hareketli suçtur. Seçimlik hareketlerden ilki, yetkili makamlara ihbar veya şikâyetle bulunmak suretiyle gerçekleşen iftira; ikincisi ise basın ve yayın yoluyla gerçekleşen iftiradır. İftira suçunun konusunu oluşturan fiil, kasten veya taksirle işlenebilir. Keza hareketin icrai veya ihmali olması arasında suçun oluşması bakımından fark yoktur. İftira suçunun oluşabilmesi için, kendisine hukuka aykırı fiil isnat edilen kişinin bu fiili işlemediğinin bilinmesi gerekir. Bu bakımdan söz konusu suç, ancak doğrudan kastla işlenebilir. Başka bir deyişle iftira suçu muhtemel kastla ve taksir türleriyle işlenemez.

Bu suçta hukuka uygunluk nedenleri olarak meşru müdafaa, kanun hükmünün yerine getirilmesi ve ilgilinin rızası söz konusu değildir. Buna karşılık iddia ve savunma bağlamında hakkın kullanılması gündeme gelebilir. İftira suçu, neticeli bir suç değil, bir salt hareket suçudur ve teşebbüse de kural olarak müsait değildir. Ancak hareket, kısımlara bölünebiliyorsa teşebbüsten söz edilebilir. TCK m. 267/4'te iftira suçu ile kişiyi özgürlüğünden yoksun kılma suçu bakımından gerçek içtima hükümlerinin uygulanması kabul edilmiştir. İftira suçunun zincirleme suç şeklinde ortaya çıkabilir. Bu suç, iştirak açısından ise herhangi bir özellik göstermez. Müsterek faillik, azmettirme veya yardım etme yoluyla suça katılmak mümkündür. İftira suçunun ağırlaştırıcı nedenleri TCK m. 267'de gösterilmiştir. Maddenin beşinci fıkrasında yer alan ağırlaştırıcı nedenin bir bölümü, Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir. Kanun koyucu, iftira suçunu işleyen failin belli şartlar altında etkin pişmanlıktan yararlanacağına yönelik bir düzenlemeye yer vermiştir. İftira suçunun soruşturulması ve kovuşturulması, şikâyete tabi olmayıp suç resen soruşturulur ve kovuşturulur. İftira suçundan dolayı dava zaman aşımı, mağdurun fiili işlemediğinin sabit olduğu tarihten başlar.

SUÇ UYDURMA SUÇU

Suç uydurma suçu, TCK m. 271'de düzenlenmiştir. Suç uydurma suçu, failin işlenmediğini bildiği bir suçu, yetkili makamlara işlenmiş gibi ihbar etmesi ya da işlenmeyen bir suçun delil veya emarelerini soruşturma yapılmasını sağlayacak biçimde uydurması şeklinde ortaya çıkar. Bu suçla, korunan hukuksal değer bireylere ait olmadığı, adliye ait olduğu kabul edilir. Suçun maddi konusunu ise ceza hukuku anlamındaki suç yani "kriminal suçlar"ın oluşturduğu ifade edilmektedir. Suç uydurma suçunun faili, herhangi bir kimse olabilir. Bu suç, bir genel suç niteliğindedir. Mağdur, toplumu oluşturan tüm bireylerdir. Suç uydurma suçu, bir seçimlik hareketli suç niteliğindedir. İşlenmemiş suçu, işlenmiş gibi yetkili makamlara ihbar etmek şeklinde gerçekleşen seçimlik harekette, failce gerçeğe aykırı ihbarın yapılması yeterli olup ihbar sonucunda yetkili makamların harekete geçmiş olması gerekmez. Failin işlenmeyen bir suçun delil ve emarelerini soruşturma yapılmasını sağlayacak biçimde uydurması şeklinde gerçekleşen seçimlik hareket açısından da önemli olan fiilin soruşturma makamlarını harekete geçirmeye elverişli olmasıdır. Bu ikinci seçimlik hareketin oluşması için failin aynı zamanda ihbarda bulunmuş olması şartı aranmamaktadır. Bu suç, ancak doğrudan kastla işlenebilir; failin olası kastla veya taksir türleriyle hareket etmesi hâlinde suçun manevi unsuru oluşmaz. Genel kast yeterlidir; özel kast aranmaz.

Suç uydurmanın dilekçe ve şikâyet hakkı ile iddia ve savunma dokunulmazlığı kapsamında kalması halinde fiil hukuka uygun hale gelir. Gerek ihbar gerekse delil ve emare uydurma şeklindeki

hareketlerin yapılması suç için yeterli olup neticenin ortaya çıkması gerekmediğinden bu suç bir salt hareket suçudur. Bu nedenle teşebbüs, ancak hareketin kısımlara ayrılması durumunda mümkündür. Suç uydurma suçunun işlenen bir başka suçu gizlemek amacıyla işlenmesi durumunda gerçek içtima kuralları uygulanır. İştirak açısından herhangi bir özellik göstermeyen suç uydurma suçunda müşterek faillik, azmettirme veya yardım etme olarak iştirak türlerinin hepsinin gerçekleşmesi mümkündür. Bu suçta kanun koyucu, cezayı ağırlaştırıcı veya hafifleten herhangi bir nitelikli hâle ise yer vermemiştir. Suç uydurma suçu genel muhakeme usulüne tabi bir suçtur. Suçun soruşturulması için mağdurun şikâyeti aranmadan resen harekete geçilir.

YALAN TANIKLIK SUÇU

Yalan tanıklık suçu, TCK m. 272’de düzenlenmiştir. Yalan tanıklık suçu, “hukuka aykırı bir fiil nedeniyle başlatılan bir soruşturma kapsamında tanık dinlemeye yetkili kişi veya kurul önünde gerçeğe aykırı olarak tanıklık yapmak” veya “mahkeme huzurunda ya da yemin ettirerek tanık dinlemeye kanunen yetkili kişi veya kurul önünde gerçeğe aykırı olarak tanıklık yapmak” fiilleriyle işlenir. CMK m. 53/1-b gereğince dinlenmeden önce tanığa gerçeği söylememesi hâlinde yalan tanıklık suçundan dolayı cezalandırılacağı hatırlatılır. Yargıtay, bu suçla korunan hukuksal değerlerin, yargılamanın işleyişinin dürüstlüğü ve yargılamada kullanılan kanıtların doğruluğu, içtenliği ve bütünlüğü olduğunu düşünmektedir. Suçun maddi konusu ise tanıklıktır. Tanık, olayın tarafları dışında kalan ve olayla ilgili olarak doğrudan doğruya beş duyusu ile edindiği bilgileri açıklayan kimsedir. Yalan tanıklık suçunun faili, herkes değil, yalnızca tanıklık sıfatı taşıyan kişiler olabilir. Bu açıdan yalan tanıklık, bir özgü suç özelliği göstermektedir. Şüpheli ve sanığın yalan tanıklık suçunun faili olması mümkün değildir. Yalan tanıklık suçunun maddi unsurunu oluşturan hareket; yalan söylemek veya tanıklığın konusunu oluşturan hususlar hakkındaki bilgiyi, bilerek, kısmen veya tamamen saklamaktır. Yalan söylemek deyimi, doğal olarak gerçeği inkâr etmeyi de kapsamaktadır. Muhakemeye konu olan olayla ilgisi bulunmayan hususlarda yalan söylenmesi bu suçu oluşturmaz.

Yalan tanıklığın ihmali hareketle, yani suskun kalarak işlenip işlenemeyeceği tartışmalıdır. Kanun koyucu, TCK m. 272’nin ilk iki fıkrası arasında “kanunen yemin ettirerek tanık dinlemeye yetkili olma” kıstası ile ayırım yapmaktadır. Yalan tanıklık suçu, kasten işlenebilen bir suçtur, taksir türleriyle işlenmesi mümkün değildir. Bu suç açısından herhangi bir hukuka uygunluk sebebinin ortaya çıkması mümkün gözükmemektedir. Yalan tanıklık suçunun tamamlanma anı, fail tarafından gerçeğe aykırı beyanda bulunulduğu andır. Dolayısıyla bu suç, bir salt hareket suçudur. Pratikte bu suça teşebbüsün ortaya çıkmayacağı genel olarak kabul edilmektedir. TCK m. 272/5’te yalan tanıklık ve kişiyi özgürlüğünden yoksun kılma suçu arasında gerçek içtima kurallarının uygulanacağı benimsenmiştir. Failin yargılamanın çeşitli aşamalarında birden fazla yalan tanıklık yapması hâlinde, anlatımların aynı olay etrafında toplanması kaydıyla aynı neviden fikrî içtima hükümlerinin uygulanacağı ifade edilmektedir.

Yalan tanıklık suçu, bizzat işlenebilen bir suç niteliğindedir. Bu nedenle bu suça birlikte fail sıfatıyla iştirak etmek mümkün değildir. Buna karşılık yalan tanıklık yapacak kimseyi azmettirme veya ona yardım etme şeklinde suça iştirak mümkündür. Yalan tanıklık suçunda cezanın ağırlaştırılmasını gerektiren nitelikli hâllere TCK m. 272’de yer verilmiştir. TCK m. 273’te yalan tanıklık suçunda şahsi cezasızlık veya cezanın azaltılmasını gerektiren sebeplere yer verilmiştir. Bir suçta etkin pişmanlık hükümlerinin uygulanması için kanunda açık hüküm bulunması gerekir. Yalan tanıklık açısından bu yönde bir hüküm TCK m. 274’te yer almaktadır. Yalan tanıklık suçu, şikâyete tabi olmayıp resen soruşturulan ve kovuşturulan bir suçtur.

YALAN YERE YEMİN SUÇU

Yalan yere yemin suçu, Türk Ceza Kanunu’nun 275. maddesinde düzenlenmiştir. Yalan yere yemin suçu, hukuk davalarında yalan yere yemin etmek şeklinde işlenir. Maddenin hukuk davalarıyla sınırlandırılmasının nedeni, hukuk yargılamasının özellikleridir. Yalan yere yemin suçu ile korunan hukuksal değerler, adliyenin işleyişi ile adil yargılanma hakkıdır. Suçun maddi konusunu ise yemin oluşturmaktadır. Yemin, beyan edilen vakıanın (konunun) söylenen şekilde gerçekleştiğine, kutsal şeyleri tanık göstermek anlamına gelir. Bir kimsenin yalan yere yemin suçunu işleyebilmesi için bu kimsenin bir hukuk davasında davacı veya davalı sıfatını taşıması gerekir. Bu bakımdan yalan yere yemin suçu bir özgü suç niteliğindedir. Davanın tarafları dışında kalan kişiler, gerçeğe aykırı yemin etseler bile bu suçu işlemiş olmazlar. Suçun maddi unsurunu oluşturan hareket, hukuk davalarında yalan yere yemin etmektir. Hukuk davası dışında ceza davası veya idari davada edilen yemin gerçek dışı da olsa suç oluşmaz. Suçun oluşması için yalan yere yemin edilmesi yeterli olup bu yemin sonucunda kimsenin zarara uğraması gerekmez.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun yemine ilişkin geçerlilik koşulları oluşmadığı müddetçe yalan yere yeminden de söz edilemez. Aynı kapsamda yemin teklif edilmeden edilen yemin gerçeğe aykırı da olsa bu suç oluşmaz. Yemin teklifinin geçersiz olduğu hâllerde yemin de geçersiz olacağından yine bu suçtan söz edilemez. Yalan yere yemin suçunun manevi unsuru kast olup bu suçun taksir türleriyle işlenmesi mümkün değildir. Genel kabul gören görüşe göre, failin kastı doğrudan kast olabileceği gibi olası kast da olabilir. Buna karşılık genel kast yeterlidir; özel kast aranmaz. Yalan yere yemin suçu,

hukuk davasında yalan yere yeminin gerekleŖtiđi anda tamamlanır. Dolayısıyla bu suç, bir salt hareket suçu niteliğindedir. Fakat pratikte bu suça teŖebbüsün mümkün olmadığı kabul edilmektedir. Failin gerçeğe aykırı beyanda bulunan bir tanık olması ve yalan beyanı desteklemek üzere yemin etmesi hâlinde, TCK m. 272’de düzenlenen suç tipi olur. Aynı davada birden fazla gerçeğe aykırı vakıaya yönelen birden fazla yeminin TCK m. 43 uyarınca zincirleme suç oluŖturacađı kabul edilmektedir. Yalan yere yemin suçu, bizzat iŖlenebilen suçların bir türüdür. Bu nedenle birden fazla failin bu suçta, birlikte fail sıfatı taşıması mümkün değildir. Kanun koyucu, bu suç açısından herhangi bir ađırlaŖtırıcı nedene yer vermemiŖtir. Buna karŖılık TCK m. 275’in ikinci ve üçüncü fıkralarında Ŗahsi cezasızlık veya cezadan indirim nedeni olarak etkin piŖmanlık hükümlerine yer verilmiŖtir. Yalan yere yemin suçu, Ŗikâyete bağlı bir suç olmayıp resen soruŖturulur ve kovuŖturulur. Yargıtay’ın çeŖitli tarihlerde vermiŖ olduğu kararlara göre yalan yere yemin suçu ancak yazılı Ŗekilde ispat olunabilir. Yemin eda edildikten sonra, yalan yere yemin nedeniyle açılan ceza davası, esas dava bakımından bekletici sorun yapılamaz.